

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových studií

Eva MÁLKOVÁ

**ŠKOLSTVÍ V KOSTARICE A MOŽNOSTI JEHO DALŠÍHO
ROZVOJE**

diplomová práce

vedoucí práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.

Olomouc 2010

PROHLÁŠENÍ O VYPRACOVÁNÍ

Prohlašuji, že jsem danou diplomovou prací řešila sama a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu a další zdroje informací.

V Olomouci 5. srpna 2010

.....

podpis

Touto cestou bych ráda vyjádřila poděkování všem, kteří mě podporovali při psaní této práce. Zvláštní poděkování patří vedoucímu mé práce RNDr. Miloši Fňukalovi za jeho konstruktivní připomínky a tutorovi mé zahraniční stáže Carlosovi Montoyovi (Universidad EARTH) za podporu při realizaci mého projektu.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2007/2008

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Eva MÁLKOVÁ**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová studia**
Název tématu: **Školství v Kostarice a možnosti jeho dalšího rozvoje**
Zadávací katedra: **Katedra rozvojových studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Autorka v diplomové práci analyzuje školský systém v Kostarice (základní a střední školy), představí systém jeho financování, zhodnotí efektivitu a dostupnost pro jednotlivé sociální skupiny, pokusí se pojmenovat hlavní nedostatky a navrhnout možnosti jejich odstranění, zejména z pohledu mezinárodní rozvojové spolupráce (včetně návrhu rozvojové projektu ve školství).

Struktura práce bude upřesněna během jejího řešení. Práce bude předložena k obhajobě v květnu 2010.

Rozsah grafických prací: dle potřeby
Rozsah pracovní zprávy: 20 - 25 tisíc slov
Forma zpracování diplomové práce: tištěná

Seznam odborné literatury:

Seznam bude upřesněn během řešení, široce budou využity materiály El Ministerio de Educación Pública, dále La Organización de Estados Iberoamericanos para la Educación, la Ciencia y la Cultura (vč. rozsáhlé "Biblioteca Digital") a Instituto Nacional de Estadística y Censos de Costa Rica.

Vedoucí diplomové práce: **RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: **14. listopadu 2007**

Termín odevzdání diplomové práce: **15. května 2010**

L.S.

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 17. února 2010

Obsah

Seznam použitých zkratk	9
Úvod	11
1. Cíle práce	12
2. Metody	12
3. Všeobecná charakteristika Kostariky	14
3.1. Přírodní podmínky	14
3.2. Hospodářství	15
3.3. Obyvatelstvo	16
3.4. Administrativní členění	17
3.5. Stručná historie státu	18
4. Školství v Kostarice	19
4.1. Historie školského systému Kostariky	19
4.1.1. Počátky dnešního školského systému	19
4.1.2. Od 19. století po současnost	19
4.2. Ministerstvo veřejného školství (Ministerio de Educación Pública - MEP)	22
4.3. Školský zákon.....	23
4.4. Vzdělávací zařízení v Kostarice	24
4.4.1. Předškolní vzdělávání	25
4.4.2. Primární školství	25
4.4.3. Sekundární školství.....	26
4.4.4. Vysokoškolské vzdělávání.....	27
4.4.5. Speciální vzdělávání.....	31
4.4.6. Soukromé školy	32
4.4.7. Vzdělávání původních obyvatel (<i>Educación indígena</i>)	33
4.5. Financování kostarického školství	34
4.6. Vládní koncepce vzdělávací politiky pro 21. století	35

5. Hodnocení školského systému.....	40
5.1. SWOT analýza kostarického školství.....	40
5.1.1. Silné stránky	40
5.1.2. Slabé stránky	41
5.1.3. Příležitosti.....	42
5.1.4. Hrozby	43
5.1.5. Závěry SWOT analýzy	44
6. Rozvojový potenciál školství.....	46
6.1. Nedostupnost škol.....	48
6.2. Vybavení škol.....	48
6.3. Změna organizace výuky na primárních školách jako potenciál rozvoje	50
6.4. Podporovat další vzdělávání pedagogů jako možný potenciál rozvoje.....	52
6.5. Příklady dobré praxe	53
6.5.1. Přátelé učení (<i>Amigos del Aprendizaje - ADA</i>)	53
6.5.2. Výukové projekty univerzity EARTH	55
7. projekt zaměřený na zavádění inovativních vyučovacích metod vedoucí ke zvyšování efektivit výuky na primárních školách.....	56
7.1 Definice základních pojmů a jejich klasifikace	56
7.1.1. Vyučovací metody	57
7.1.2. Inovativní vyučovací metody.....	58
7.1.3. Efektivní výuka	62
7.2. Popis projektu „Střídání ročních období“	63
7.2.1 Realizace projektu	63
7.2.2. Metodika – jako jeden z výstupů projektu	65
7.2.3. Realizace výuky na vybraných školách	71
7.2.4. Neúspěchy projektu – problémy při realizaci	73
7.2.5. Závěrečné hodnocení projektu - diskuse	75

8. Závěr	76
9. Shrnutí – klíčová slova.....	78
10. Seznam zdrojů	80
11. Seznam obrázku.....	87
12. Seznam tabulek	88
13. Seznam příloh	89

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ADA	Přátelé učení <i>Amigos del Aprendizaje</i>
CIA	Ústřední zpravodajská služba Spojených států amerických <i>Central Intelligence Agency</i>
DR-CAFTA	Zóna volného obchodu mezi Dominikánskou republikou, Střední Amerikou a Spojenými státy <i>Dominican Republic-Central America Free Trade Agreement</i>
CONARE	Národní rada rektorů <i>Consejo Nacional de Rectores</i>
CONAPE	Národní komise pro studentské půjčky <i>Comisión Nacional de Prestamos para la educación</i>
EARTH	Zemědělská škola zaměřená na oblast vlhkých tropů <i>Escuela Agricultura para el región tropico húmedo</i>
HDI	Index lidského rozvoje <i>Human development index</i>
HDP	Hrubý domácí produkt
INEC	Kostarický národní institut pro statistiku a sčítání obyvatel <i>Instituto Nacional de Estadística y Censos de Costa Rica</i>
ITCR	Kostarický technologický institut <i>El Instituto de Tecnológico de Costa Rica</i>
MEP	Ministerstvo veřejného školství <i>Ministerio de Educación Pública</i>
NORAD	Norská agentura pro rozvojovou spolupráci <i>Norwegian Agency for Development Cooperation</i> <i>Direktoratet for utviklingsamarbeid – kompetansesenter for norsk bistand</i>

OECD	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj <i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>
OEI	Organizace Iberoamerických států <i>Organización de Estados Iberoamericanos</i>
ODA	Oficiální rozvojová spolupráce <i>Official development assistance</i>
OSN	Organizace spojených národů
SIDA	Švédská mezinárodní rozvojová agentura <i>Swedish International Development Cooperation Agency</i> <i>Styrelsen for internationellt utvecklingsamarbete</i>
UCR	Kostarická univerzita <i>La Universidad de Costa Rica</i>
UNA	Národní univerzita <i>La Universidad Nacional</i>
UNESCO	Výbor OSN pro výchovu, vědu a kulturu <i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i>
USAID	Americká agentura pro mezinárodní rozvoj <i>United States Agency for International Development</i>
USD	Americký dolar
WB	Světová banka <i>World Bank</i>

Úvod

„Šťastný národ, který má hojnost dobrých škol a dobrých knih. - Jan Amos Komenský“

Než jsem do Kostariky v roce 2008 odjížděla, věděla jsem o této zemi pouze útržky informací: země, která nemá armádu, v regionu Střední Ameriky stabilní a vyspělá, země, která klade velký důraz na ochranu svého životního prostředí. O školském systému, na který jsem se měla zaměřovat při své tříměsíční stáži na univerzitě *EARTH*, jsem věděla velmi málo a mé představy se ukázaly jako velmi zkreslené. O to větší překvapení mě čekalo, když jsem Kostariku začala postupně poznávat.

Kostarika není jenom země turismu a exotiky, ale je i velmi důležitým regionálním politickým hráčem, což se ukázalo i při nedávném řešení honduraského převratu (v roce 2009), kdy Kostarika sehrála důležitou roli facilitátora. Je to země, která je, ve srovnání se svými sousedy – především Nikaraguou, dlouhodobě stabilní, bez politického násilí, což je pro latinskoamerickou zemi až netypické. Kostarika je také země, která se vzdala armády a proklamuje, že ušetřené peníze investuje do školství. Svědčí o tom i fakt, že povinnou bezplatnou školní docházku zavedla již v roce 1869. Ve školském zákoně je kladen velký důraz na to, aby školy vychovávaly zodpovědné občany, kteří respektují základní lidské svobody a práva, ale znají také své povinnosti. Školství má také vychovávat občany milující svou zemi. Tyto cíle definuje školský zákon, který byl v Kostarice přijat v roce 1957 a platí s obměnami dodnes. Možná, že i díky těmto cílům je Kostarika stabilní zemí bez větších konfliktů. Se vzdělaností srovnatelnou s vyspělými zeměmi světa.

I v dnešním světě, který se stává čím dál více propojeným, stojí před kostarickým školstvím několik výzev. Zejména zvýšit jeho efektivitu a flexibilitu a rozšířit poptávku po středních školách, která by měla reagovat na poptávku po pracovních silách na světovém trhu, do kterého je Kostarika zapojena. Dnes se stává zemí, kam přicházejí investoři zejména z oborů IT technologií, kteří žádají vysoce kvalifikované pracovníky.

V budoucnu se ukáže, jestli kostarické školství dokázalo flexibilně a rychle reagovat na tyto nové výzvy. Důležité je, že Ministerstvo veřejného školství si nedostatky školství uvědomuje a ve svých koncepcích na ně dostatečně reaguje. Otázkou zůstává, jestli se

Ticům¹ podaří tyto myšlenky implementovat do praxe zejména pak v rurálních odlehlejších oblastech a zachovat tak školství na vysoké úrovni (bez regionálních disparit), které se dokáže včas reflektovat nejnovější trendy moderní doby.

1. CÍLE PRÁCE

Cílem této diplomové práce je podrobně popsat systém, fungování a financování kostarického školství se zaměřením na zmapování rozvojového potenciálu. Tato práce se rovněž pokusí identifikovat hlavní rozvojové příležitosti, potřeby a nedostatky školství, včetně vlastního návrhu jejich řešení vedoucí ke zvýšení efektivity ve vyučování. V této části se může autorka opřít o osobní zkušenosti. Práce také přiblíží historii, současnost, financování a fungování kostarického školského systému.

V druhé části diplomové práce bude publikován konkrétní projekt, který autorka realizovala v Kostarice v průběhu roku 2008, jehož záměrem bylo zvýšit efektivitu výuku na dvou primárních školách. V úvodu kapitoly budou rozebrány a definovány pojmy jako inovativní výukové metody, efektivní výuka apod., se kterými se v projektu pracuje. Také budou publikovány konkrétní aktivity, které vedou ke splnění záměru projektu. Tyto vyučovací aktivity jsou součástí ucelené metodiky „*Střídání ročních období*“, která byla výstupem autorčina projektu, který realizovala po dobu tří měsíců na dvou kostarických primárních školách. Hlavním cílem metodiky bylo reagovat na nedostatky v kurikulu základních škol identifikované autorkou na základě řízených rozhovorů s vyučujícími na místních školách.

2. METODY

Školství v Kostarice je tématem, které je pro české zdroje, ať už knižní či internetové, tématem neznámým. Proto se autorka v práci opírá především o anglicky a španělsky psané internetové prameny, kterých ale také není dostatečné množství a většinou odkazují na jeden zdroj a to Ministerstvo veřejného školství Kostariky.

Důležitým zdrojem pro popis fungování školství v Kostarice je databáze Organizace iberoamerických států, která obsahuje popis a statistiky školských systémů všech svých

---

¹ místní název pro obyvatele Kostariky

členských států a odkazuje i na další studie týkající se tématu. Nevýhodou této databáze je, že většina dokumentů byla vytvořena v roce 1997, tudíž statistiky uvedené ve zprávách jsou již zastaralé. Dalším důležitým zdrojem pro informace o kostarickém školství jsou internetové stránky Ministerstva veřejného školství Kostariky, které obsahují kompletní informace včetně nejnovějších statistik. Bohužel z pochopitelného důvodu chybí na těchto stránkách kritické informace a jakákoli studie o fungování školství. Kritické informace a zprávy o fungování školství poskytl portál organizace UNESCO, na kterém jsou zveřejněny vlastní zprávy organizace o fungování školství jednotlivých států. Cenné informace přinesl i server Světové banky, zejména pak sekce „Veřejných výdajů Kostariky“. Další informace autorka čerpala z jednotlivých zpráv univerzitních profesorů, kteří se věnovali tématu kostarického školství a které lze považovat za objektivní. Mnoho informací o školském systému lze také najít na různých cestovatelských portálech, protože Kostarika patří mezi vyhledávané destinace, nicméně tyto informace nemůžou být pojímány jako důvěryhodné. V mnoha případech jde o informace vytržené z kontextu.

Kvůli různorodosti zdrojů se stávalo, že některé informace či statistiky se od sebe mírně lišily, proto autorka ještě tyto informace ověřovala na stránkách Kostarického institutu pro statistiku a sčítání obyvatel. Ostatní statistiky týkající se všeobecné charakteristiky států byly čerpány z databáze Ústřední zpravodajské služby Spojených států amerických CIA, Evropské komise nebo Ministerstva zahraničního obchodu Kostariky.

V druhé části práce, která se věnuje praktickým návrhům, jak zvýšit efektivitu výuky na vybraných školách se již autorka opírá o česky psané knihy zaměřené na didaktiku či moderní výuku. Cenným zdrojem pro tuto část se staly knihy následujících autorů: Kalhous Z.; Obst O. a kol – 2009; Nádvorník O., Volfová A., 2004; Petty, G. – 2006, a další.

Metodika „*Střídání ročních období*“ (kompletní metodika bude zveřejněna v příloze, v práci je zveřejněna pouze ukázka) se skládá ze čtyř na sebe navazujících workshopů². Všechny workshopy mají jednotnou strukturu, ve které byl využit model E-U-R aktivního vyučování. Neboli evokace, uvědomění významu a reflexe.

---

² termín workshop autorka chápe jako interaktivní hodinu opírající se především o práci žáků

3. VŠEOBECNÁ CHARAKTERISTIKA KOSTARIKY

Obr. č. 1 : Mapa Kostariky³

3.1. Přírodní podmínky

Kostarika je přímořský stát ležící ve Střední Americe. Ze severu sousedí s Nikaraguou a z jihu s Panamou. Území státu leží na zúžené spojnici (80 – 100 km) Severní a Jižní Ameriky.

Z východu Kostariku omývá Karibské moře (okrajové moře Atlantského oceánu) a ze západu pak Tichý oceán. Stát se nachází v tropickém deštném pásu, ale velký vliv na jeho klima mají jak světové oceány, tak i nadmořská výška a vzdálenost od moře. Středem Kostariky prochází soustava horských pásem Středoamerické Kordillery, ve které se nacházejí činné sopky. *Las montañas* – jak místní nazývají horský hřeben – pak po obou stranách klesá do pobřežních nížin. Karibská část je hospodářsky využívána především pro zemědělství (nacházejí se zde komerční plantáže ananasů, banánů, řezaných květin, apod.). Pro pacifickou nížinu je ekonomicky důležitější turistický ruch.

³The World Factbook, CIA, Costa Rica – online, 2010

3.2. Hospodářství

Kostarika patří mezi středně vyspělé země. Podle indexu HDI (*Human development index - index lidského rozvoje*), který každoročně publikuje OSN ve své zprávě *Human development report*, se Kostarika v roce 2009 nacházela na 54. místě s hodnotou indexu 0,854 (pro srovnání: Česká republika se v roce 2009 nacházela na 36. místě s hodnotou indexu 0,903).⁴

Regionálně je jednou z nejvyspělejších a z nejstabilnějších zemí. Jak uvádí Evropská komise v *Country Strategy paper of Costa Rica*⁵, k největším překážkám dalšího rozvoje země patří vysoký schodek státního rozpočtu, státní dluh a inflace.

Hospodářství Kostariky je postaveno především na zemědělství, turismu a elektrotechnickém průmyslu. Většinu zemědělské výroby určené na export ovládají nadnárodní společnosti, jakou jsou např. Chiquita, Del Monte a Dole. Orientují se především na export banánů, ananasů a řezaných květin. Působí převážně ve východní části země – v Karibské nížině.

Tradičně nejsilnějším obchodním partnerem Kostariky jsou státy Severní a Střední Ameriky, což je patrné i z obrázku (viz obrázek číslo 2). Celkově do těchto zemí putuje kolem 60 % kostarického exportu. V roce 2009 vstoupila v platnost zóna volného obchodu mezi Dominikánskou republikou, Střední Amerikou a Spojenými státy⁶ (DR-CAFTA), která byla podepsána v 2004, ale začala platit až po zdoluhavém ratifikačním procesu. Zakládajícími zeměmi byly vedle Kostariky Spojené státy americké, Nikaragua, Honduras, Salvador, Guatemala a později se přidala Dominikánská republika.⁷ Tato dohoda má za cíl eliminovat cla a další obchodní bariéry při obchodu s primárními komoditami, výrobky a službami mezi účastnickými zeměmi. Přijetí této dohody vzbudilo nevoli u mnoha středoamerických rolníků, kteří měli obavy, že nebudou schopni konkurovat subvencovaným americkým zemědělským komoditám.

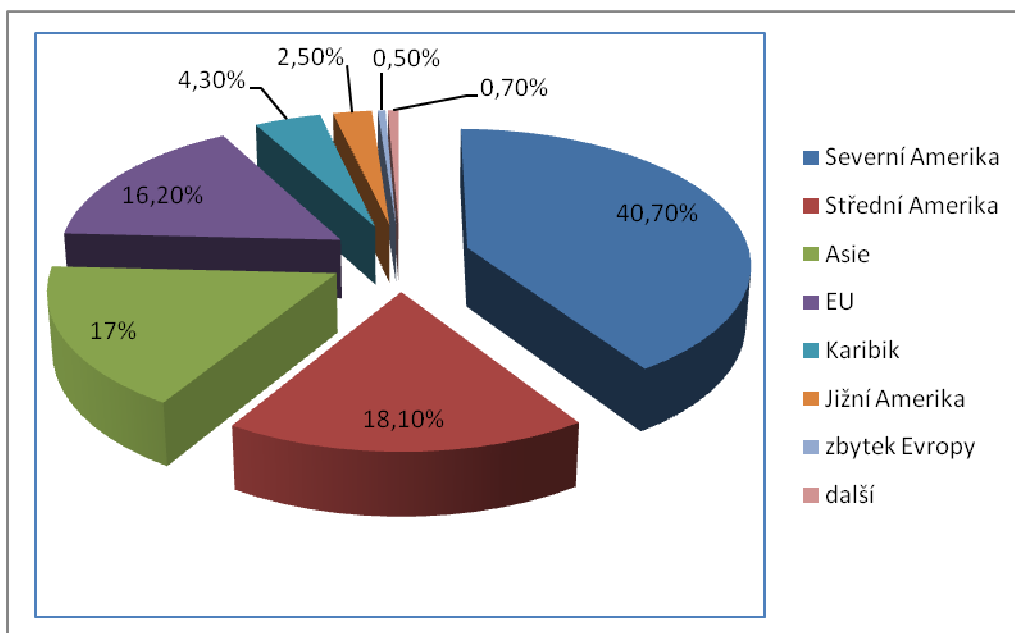
⁴ Human Development Reports, UN Statistics - online, 2009

⁵ External Relation, EC, Costa Rica – online, 2007

⁶ Ministerio de comercio exterior de Costa Rica, Tratado de Libre Comercio – online, 2007

⁷ Global exchange, Global economy – online, 2007

Kostarika má v poslední době stále užší vztahy s Čínou a Singapurem, což dokládá i nedávná dohoda o volném obchodu z června roku 2007 (*Tratado de Libre comercio*)⁸, kterou Kostarika podepsala s Čínou. V současné době probíhají jednání o vytvoření zóny volného obchodu pro některé exportní výrobky. Kostarika do Číny vyváží elektrotechniku a součástky pro výrobu procesorů. Z Číny pak dováží železné a ocelové polotovary, fazole, hračky, bavlněné látky, elektronické součástky a obuv.⁹

Obr. č. 2: Regionální struktura kostarického exportu¹⁰

3.3. Obyvatelstvo

Podle posledního sčítání obyvatel žilo na území státu 3 810 179 (IX. sčítání obyvatel z roku 2000) obyvatel, z toho 1 902 614 mužů a 1 907 565 žen.¹¹ Odhady k roku 2009 se pohybují mezi 4 130 000¹² do 4 253 877¹³, 4 516 000¹⁴ popř. 4 509 392¹⁵. Aktuální čísla budou

⁸ Ministerio de comercio exterior de Costa Rica, Tratado de Libre Comercio – online, 2007

⁹ Ministerio de comercio exterior de Costa Rica . Apertura de negociaciones de Tratados de Libre Comercio con China y Singapur – online, 2009

¹⁰ Ministerio de comercio exterior de Costa Rica . Apertura de negociaciones de Tratados de Libre Comercio con China y Singapur – online, 2009

¹¹ INEC - Costa Rica, Censo de población – online, 2004

¹² Tourism - pagina oficial de gobierno – online, 2010

¹³ The World Factbook, CIA, Costa Rica – online, 2010

známa až po sčítání obyvatel, které je naplánováno na rok 2011. Obyvatelé Kostariky jsou převážně katolíci. Kostarická ústava však zaručuje občanům naprostou svobodu náboženského vyznání.

Oficiálním jazykem je španělština, kterou mluví téměř 100 % obyvatel. 1 % z nich (zhruba 30 000) jsou původní obyvatelé, kteří mají vlastní jazyky z rodiny čibča.¹⁶ Obyvatelé z východního pobřeží – provincie Limón – mluví také kreolskou angličtinou. V mnoha případech jde o potomky jamajských přistěhovalců, kteří do oblasti přicházeli budovat železnici. S sebou si přinášeli vlastní zvyky, tradice, jazyk a náboženství, také proto se v této oblasti můžeme setkat s mnoha vyznavači rastafariánství.

Podíl gramotného obyvatelstva je poměrně vysoký: 95,21 % (v roce 2000)¹⁷. Hodnotou tohoto ukazatele se Kostarika řadí mezi nejvyspělejší země světa. Určitě patří mezi státy s největším procentem gramotnosti v celé Latinské Americe. Pro srovnání gramotnost: v Nikaragui dosahuje 67,5 %, Panamě 91,9 %, Mexiku 91 %, Brazílii 88,6 %.¹⁸

3.4. Administrativní členění

Území státu se dělí do sedmi provincií (*provincia*) – San José, Alajuela, Heredia, Cartago, Guanacaste, Puntarenas a Limón (viz obrázek číslo 3), které se dále dělí na kantony (*cantón*) a distrikty (*distrito*).

---

¹⁴ International Data Base, U.S. Census Bureau – online, 2010

¹⁵ INEC, Censo de Población – online, 2010

¹⁶ Sistemas Educativos Nacionales, Organización de Estados Iberoamericanos, Costa Rica – online, 2006

¹⁷ INEC - Costa Rica, Censo de población – online, 2004 – Jde o podíl gramotných na obyvatelstvu starším 10 let.

¹⁸ The World Factbook, CIA, Costa Rica – online, 2010

Obr. č. 3 – administrativní rozdělení Kostariky na provincie¹⁹

3.5. Stručná historie státu

První Evropan, který vstoupil na území Kostariky, byl Kryštof Kolumbus se svou družinou. Přistál u jejích břehů v srpnu roku 1502. Již mnoho let předtím (archeologové uvádějí až 10 000 let)²⁰, před objevením území dnešní Kostariky pro Evropu, žily na tomto území vyspělé indiánské civilizace, o čemž svědčí archeologické vykopávky a ruiny jejich center. V době Kolumbova „objevu“ žily na území Kostariky čtyři významné indiánské kmeny: Karibové, Borukové, Dikisové (*Diquis*) a Čibčové. Drtivou většinu původních obyvatel zničily plané neštovice, které s sebou Španělé přivezli.

Území dnešní Kostariky nebylo v popředí zájmu španělských conquistadorů. Kostarika totiž neoplývala, jak by se dalo odhadnout z názvu (*costa rica* – bohaté pobřeží), bohatstvím jako jiné bývalé kolonie (např. Mexiko nebo Peru). První Španěly založené město bylo Cartago, které v roce 1562 založil Juan Vázquez de Coronado. Španělé později založili i další města Alajuelu, Heredii a San José – dnešní hlavní město.

¹⁹ INEC - Costa Rica, Censo de población – online, 2004

²⁰ A Brief History of Costa Rica, Central America – online, 2005

Když v roce 1821 Mexiko vybojovalo nezávislost na Španělsku, nastal v Kostarice spor mezi elitami největších měst o to, jestli se země připojí k Mexiku nebo ke konfederaci Středoamerických států. Spor následovala krátká občanská válka, kterou v roce 1823 vyhrálo město San José a Kostarika se stala na krátkou dobu součástí konfederace Středoamerických provincií. Konfederace se ale ukázala jako nefunkční. Navíc vztahy zkomplikoval spor Kostariky a Nikaraguy o kostarickou severní provincii Guanacaste. Kostarika se také z tohoto důvodu v roce 1838 od federace oddělila a vyhlásila nezávislost.²¹

4. ŠKOLSTVÍ V KOSTARICE

4.1. Historie školského systému Kostariky

4.1.1. Počátky dnešního školského systému

První počátky kostarického školství (v evropském slova smyslu – je totiž celkem logické, že i dřívější civilizace, které žily na území Kostariky, měly své vzdělávací systémy) lze vystopovat do 16. století, do doby, kdy území začali kolonizovat Španělé. Spolu s nimi přicházeli

i misionáři – tehdejší nositelé vzdělání. První historicky zaznamenaná škola vznikla v roce 1594 při faře v Cartagu²². V 17. a 18. století počet škol narůstal, zejména pak vlivem katolické církve. V roce 1792 pak nařídil guvernér Cartaga povinnou docházku pro všechny chlapce.

4.1.2. Od 19. století po současnost

V roce 1814 bylo v San José založeno Vzdělávací centrum svatého Tomáše (*Casa de Enseñanza de Santo Tomás*), které se stalo středem tehdejšího kostarického vzdělávání. Centrum mělo za úkol koordinovat vzdělávání v zemi a vzdělávat mladé lidi na nejvyšší úrovni, stalo se tak předchůdcem dnešních univerzit. Do té doby neměla Kostarika žádnou

---

²¹ Diplomacy in Action, Costa Rica – online, 2006

²² Sistemas Educativos Nacionales, Organización de Estados Iberoamericanos, Costa Rica – online, 2006

vysokou školu a mladí lidé museli odcházet za univerzitním vzděláním do Guatemaly a Nikaraguy.²³

Založení Vzdělávacího centra svatého Tomáše mělo za důsledek růst počtu škol v oblasti kolem měst Heredia a Cartago. V roce 1827 existovalo na území státu už 50 škol.²⁴ V roce 1843 za vlády prezidenta José María Alfara Zamora se ze Vzdělávacího centra svatého Tomáše stává oficiálně první kostarická univerzita – Univerzita Svatého Tomáše.

Dalším významným mezníkem pro vzdělávací systém byl rok 1844, kdy byla zavedena školní docházka i pro dívky. Přesto vzdělávací systém nastavený v první polovině 19. století nebyl příliš účinný. Sčítání, které proběhlo v druhé polovině 19. století, ukázalo, že pouze 10 % obyvatelstva umí číst a psát.²⁵ Důvodem tohoto nízkého čísla mohl být fakt, že vzdělání bylo zpoplatněné.

V roce 1869 se dostává k moci prezident Jesús Jiménez, který se soustředil na rozvoj školství a vzdělanosti v zemi. Do Kostariky pozval profesory z Evropy, kteří předávali místním učitelům a studentům své zkušenosti a zároveň přinesli různé evropské inovace do školského systému.²⁶ Jesús Jiménez se také zasloužil o rozvoj základního školství a to zejména tím, že v roce 1869 vyhlásil základní školní docházku za povinnou a bezplatnou. Kostarika se tak zařadila mezi první země Latinské Ameriky, které umožnily bezplatné základní vzdělání pro všechny. Samozřejmě i po tomto ustanovení stále vedle veřejných škol existují i soukromé, za které se musí platit i nadále.

Následující vláda prezidenta Bernanda Sota (1886–1890) byla v oblasti vzdělávání velmi liberální a progresivní. Prezident podporoval další rozvoj škol. Za jeho vlády byly založeny nové střední a vysoké školy (např. Kostarické lyceum – *Liceo de Costa Rica*, Dívčí pedagogická střední škola – *Colegio Superior de Señoritas*, Národní institut v Alajuele –

---

²³ ESCALANTE, M. – online, 2001

²⁴ Sistemas Educativos Nacionales, Organización de Estados Iberoamericanos, Costa Rica – online, 2006

²⁵ Sistemas Educativos Nacionales, Organización de Estados Iberoamericanos, Costa Rica – online, 2006

²⁶ ESCALANTE, M. – online, 2001

*Instituto Nacional de Alajuela, atd.)*²⁷ V roce 1886 byl vydán první Všeobecný zákon o vzdělávání, kde bylo ukotveno bezplatné a povinné základní vzdělávání – tedy rozhodnutí prezidenta Jesúse Jiméneze z roku 1869.

Dvacáté století bylo v kostarickém školském systému symbolem reform, zefektivňování systému, růstu počtu škol a růstu gramotnosti. V druhé polovině 19. století dosahovala míra gramotnosti k 10 %, v roce 1920 zhruba polovina populace uměla číst a psát, 70. letech 20. století dosahovala gramotnost již 89 %.²⁸ Dnes se Kostarika může řadit dle ukazatele gramotnosti mezi nejvyspělejší země světa.

Mezníkem pro rozvoj univerzitního vzdělávání v Kostarice se stala vláda prezidenta Rafaela Angela Calderóna (1940–1944), kdy byla založena státní Kostarická univerzita (*La Universidad de Costa Rica*).²⁹ Vysokoškolské vzdělání už tedy nadále nebylo otevřeno pouze bohatým lidem, kteří do té doby studovali na nestátní Univerzitě Svatého Tomáše³⁰, ale získaly k němu přístup čím dál širší vrstvy obyvatel. Za vlády Calderóna nadále probíhá podpora základních škol, zejména jejich rozšiřování do rurálních regionů.

V roce 1957 byl pak přijat již zmíněný školský zákon, který je s několika novelizacemi platný doposud. V 70. letech 20. století byl také přijat nový Národní plán vzdělávání, jehož hlavní cíle byly:³¹

- Zvýšit stupeň vzdělání populace (zvláště pak v regionech, na které byl doposud dáván menší důraz).
- Modernizace vzdělávacího systému tak, aby odpovídal soudobým sociálním a ekonomickým potřebám.

---

²⁷ ESCALANTE, M. – online, 2001

²⁸ ESCALANTE, M. – online, 2001

²⁹ SWOMBLY, S. – online, 1998

³⁰ Univerzita Svatého Tomáše zanikla v roce 1888. Tudíž až do roku 1940, kdy byla založena Kostarická univerzita, byla Kostarika bez vysoké školy. (ESCALANTE, M. – online, 2001)

³¹ Sistemas Educativos Nacionales, Organización de Estados Iberoamericanos, Costa Rica – online, 2006

- Udržovat podíl státního rozpočtu určeného na vzdělávání stále na stejné úrovni, a tím zlepšovat kvalitu a kvantitu výuky.

Školská politika 80. let a 90. let 20. století je charakterizována spíše jako politika jednotlivých projektů, které mají za úkol naplňovat národní plán. Projekty se zaměřují už na menší regiony a na specifictější problémy školství. Začátek 21. století je pak pro vzdělávání charakterizován novou koncepcí vzdělávací politiky, která bude podrobně analyzována v kapitole 4.6.

4.2. Ministerstvo veřejného školství (Ministerio de Educación Pública - MEP)

Nejvyšším orgánem školství v zemi je Ministerstvo veřejného školství (*Ministerio de Educación Pública*) a jemu podřízená Nejvyšší rada pro vzdělávání (*Consejo Superior de Educación*). Tento ústavní orgán byl založen v roce 1951 a jeho hlavní úkoly jsou vést a řídit celý vzdělávací systém, definovat vzdělávací politiku Kostariky, zároveň ji i evaluovat a podporovat změny vedoucí k větší efektivitě celého systému. Radu vede ministr veřejného školství³².

Ministerstvo má pod sebou 27 regionálních ředitelství (*Direcciones Regionales de Educación*)³³, které se ještě dále dělí na provinční školská ředitelství (*direcciones provinciales de Escuelas*). Pod ně pak spadají už jednotlivá vzdělávací centra – školy (*centros educativos*). V administrativním centru každého distriktu (nejnižší jednotka administrativního členění Kostariky) je zřízena Rada pro vzdělávání, kterou jmenuje místní zastupitelstvo, přičemž jde o kontrolní orgán školství v tomto distriktu.

MEP je rozděleno na dva orgány v čele s náměstký. První orgán se zabývá především administrativou (*Viceministerio Administrativo*) spojenou s řízením školství, druhý orgán je zaměřen přímo na vzdělávání (*Viceministerio Académico*) a dále se dělí na další ředitelství, která se zabývají dílčími úkoly, např.:³⁴

³² Ministrem veřejného školství je k 1. 7. 2010 Leonardo Garnier Rímolo.

³³ MEP, *Direcciones regionales* – online, 2007

³⁴ MEP, *Direcciones Académicas* – online, 2007

- Ředitelství pro rozvoj kurikul (*La dirección de desarrollo curricular*) – hlavním úkolem je navrhovat a evaluovat studijní program v celém spektru vzdělávacího systému, vypracovávat didaktické manuály pro učitele a dále vymýšlet a rozvíjet inovace ve školství.
- Ředitelství pro technické vzdělávání (*La dirección para educación técnica*) – jehož hlavní úkolem je zajišťovat, inovovat a hodnotit technické vzdělávání na středních školách.
- Ředitelství pro správu a evaluaci kvality vzdělávání (*La dirección para gestión y evaluación de la calidad*)
- Ředitelství pro technické zdroje ve vzdělávání (*La dirección para recursos tecnológicos en educación*)

4.3. Školský zákon

Kostarický školský systém koresponduje s hodnotami Ústavy republiky, garantuje a zaštiťuje tak svobodu učení jedince, svobodu myšlení, svobodu sdružování, kulturní svobodu, respekt k lidským právům a respekt k hodnotám ústavní demokracie, kterými se Kostarika řídí.³⁵

Základní princip kostarického školského systému se opírají o dva státní dokumenty – Ústavu republiky a Školský zákon. Ústava garantuje svobodu učení jedince – dle článků 79 a 80.³⁶ Školský zákon následně ukotvuje další pilíř kostarického školství, kterým je povinnost školní docházky po dobu devíti let. V roce 1997 byla zavedena i povinná předškolní docházka (od věku 5 let a 6 měsíců dítěte).

Dnešní školský zákon č. 2160 byl přijat před více než 50 lety, přesněji 25. září roku 1957 a poprvé byl novelizován již v roce 1958. Postupně prošel mnohými novelizacemi, zejména pak v 90. letech. Byl také přizpůsoben mezinárodním konvencím a smlouvám, které se

---

³⁵ MEP, Ley fundamental de Educación – online, 2007

³⁶ Constitución política de la republica de Costa Rica – online, 2001

Kostarika zavázala naplňovat a které se týkají právě školství.³⁷ Poslední aktualizace zákona proběhla v roce 2001.

Dle zákona (článek č. 2, kapitola 1) jsou cíle kostarického vzdělávacího systému následující:³⁸

- Vzbudit u občanů lásku ke své zemi. Vychovat takové občany, kteří budou plně uvědoměli ke svým občanským právům, povinnostem a základním lidským svobodám. Tito občané budou mít také hluboký smysl k zodpovědnosti a budou plně respektovat lidskou důstojnost.
- Přispět k plnému rozvoji lidské osobnosti.
- Vychovat demokraticky smýšlející občany, kteří staví zájmy celé komunity nad své osobní zájmy.
- Podporovat rozvoj solidarity a porozumění mezi lidmi
- Udržovat a rozšiřovat kulturní dědictví, především díky poskytování hlubokých znalostí o lidské historii, velkých literárních dílech a základních filozofických teoriích.

Zákon také mimo obecných ustanovení definuje cíle jednotlivých stupňů školství.

4.4. Vzdělávací zařízení v Kostarice

Dle školského zákona lze školy v Kostarice rozdělit do čtyř stupňů:³⁹

- Předškolní vzdělávání
- Primární školství
- Sekundární školství

---

³⁷ Sistemas Educativos Nacionales, Organización de Estados Iberoamericanos, Costa Rica – online, 2006

³⁸ MEP, Ley fundamental de Educación – online, 2007

³⁹ Sistemas Educativos Nacionales, Organización de Estados Iberoamericanos, Costa Rica – online, 2006

- Vysokoškolské vzdělávání

Vývoj počtu studentů v jednotlivých stupních vzdělávacího systému od roku 2002 do roku 2006 (mimo poslední stupeň – vysokoškolské vzdělávání) můžeme vidět v tabulce číslo 1.

Tabulka č .1: Vývoj počtu zapsaných žáků do škol v průběhu let 2002-2006

rok	2002	2003	2004	2005	2006
předškolní vzdělávací zařízení - školky	99 932	106 675	107 895	115 201	116 868
primární školy	558 105	555 315	547 448	542 091	540 687
sekundární školy (střední školy)	327 042	346 870	368 126	375 481	385 302
celkem	985 079	1 008 860	915 574	1 032 773	1 042 857

zdroj: Ministerio de Educación Pública – Estadísticas

4.4.1. Předškolní vzdělávání

Od roku 1997 je předškolní docházka povinná pro děti od 5 let a 6 měsíců do 6 let a 6 měsíců.⁴⁰ V Kostarice – hlavně v rurálních oblastech – téměř vůbec neexistují školky, jak je známe z našich podmínek. „Předškoláci“ – tedy děti, které mají povinnou předškolní docházku - chodí většinou do stejné budovy, jako je škola, pouze je pro ně vyhrazena speciální třída. V odlehlejších oblastech, kde stále fungují malotřídky (v jedné třídě se vyučuje až šest ročníků najednou) předškolní vzdělávání buď nefunguje vůbec, nebo předškoláci sedí ve stejné třídě jako ostatní děti.

4.4.2. Primární školství

Povinný nástup do školy je v 6 letech a 6 měsících. Všeobecné základní vzdělávání se dělí na primární a sekundární. Dále se dělí na jednotlivé cykly. Každý cyklus má tři roky. Primární vzdělávání obsahuje dva tříleté cykly. Po ukončení primárního vzdělávání, tedy

⁴⁰ Sistemas Educativos Nacionales, Organización de Estados Iberoamericanos, Costa Rica – online, 2006

po vchození prvních šesti ročníků, žák dostává diplom. A dále pokračuje třetím cyklem, který také trvá tři roky a je stále povinný, ale spolu se čtvrtým cyklem (střední školy) již patří do sekundárního vzdělávání.

Školní docházka je povinná (do 9. ročníku obsahuje 3 cykly, šest ročníků primárního školství a tři ročníky sekundárního) a ve státních školách bezplatná. Děti si ale musí hradit školní uniformu (většinou tmavě modré kalhoty a bílé košile, což je charakteristická uniforma pro státní základní školy), pomůcky a v mnohých případech i dopravu do školy.

Cílem primárního školství je podpořit a rozvíjet žákovy znalosti, schopnosti a dovednosti, které vedou k lepšímu začleňování do společnosti, a tak i k rozvoji celé země.

Základní předměty, které se na primárních školách vyučují (v různých cyklech), jsou následující: španělština, matematika, zemědělská výchova, sociální výchova, vědecká výchova. Dále jsou ještě rozšířeny o další předměty, ze kterých si školy mohou vybrat: hudební výchova, fyzika, náboženství, rodinná výchova, výtvarná výchova a pracovní vyučování, výuka cizího jazyka – angličtina nebo francouzština.

V roce 2005 navštěvovalo primární školství (žáci v průměru od 7 do 13 let) celkem 542 091 žáků, což je přes 52 % ze všech žáků a studentů (dle tabulky č. 1).

4.4.3. Sekundární školství

Začíná třetím cyklem, který je ještě povinný a navazuje nepovinným čtvrtým cyklem (střední školy). I sekundární školství je stále financováno státem. Čtvrtý cyklus trvá 2 nebo 3 roky a může být realizován v několika oborech:

- Akademické obory – délka trvání jsou dva roky
- Umělecké obory – délka trvání jsou dva roky
- Technické obory – délka trvání jsou dva až tři roky. Tyto obory se dále dělí na:
  1. Průmyslové obory
  2. Zemědělské obory
  3. Obchodní obory

4. Služby

Obory akademické a umělecké jsou po dvou letech zakončeny závěrečnými zkouškami a student dostává titul „*bachiller*“ (maturant). Technické obory mohou studenti taktéž zakončit maturitou, ale až po třech letech. Ti co maturitu nechtějí, mohou končit již po dvou letech, ale pouze s nižším titulem střední technik (*técnico médio*).

tabulka č. 2: Počet a druh školských zařízení v Kostarice v roce 2006.

	celkem	veřejné školy	soukromé školy
předškolní vzdělávací zařízení	2 750	2 378	372
primární školy	4 026	3 722	304
sekundární školství (střední školy)	752	547	205
speciální školská zařízení	1 713	1 683	30
celkem	9 241	8 330	911

zdroj: Ministerio de Educación Pública – Estadísticas

4.4.4. Vysokoškolské vzdělávání

Vysoké školy jsou autonomní – tudíž jsou apolitické a nepodléhají žádné vládní straně. Stát jim pouze poskytuje prostředky na jejich provoz a také poskytuje stipendia studentům, kteří by si jinak nemohli dovolit studium na vysoké škole financovat ze svých zdrojů. Tato povinnost státu je zakotvena v ústavě.

Kostarické univerzity můžeme rozdělit do tří základních skupin:⁴¹

- Státní a veřejné
- Soukromé
- Ostatní

⁴¹ UNESCO-IBE. Costa Rica. WDE - World Data on Education – online, 2006-2007

V Kostarice fungují čtyři státní vysoké školy⁴² – Kostarická univerzita (*La Universidad de Costa Rica - UCR*), Národní univerzita (*La Universidad Nacional UNA*), Kostarický technologický institut (*El Instituto de Tecnológico de Costa Rica ITCR*) a Státní univerzita pro distanční studium (*La Universidad Nacional Estatal a Distancia*). Všechny čtyři státní univerzity koordinuje zvláštní státní orgán, který se nazývá Národní rada rektorů (*Consejo Nacional de Rectores – CONARE*). Na státních vysokých školách se také platí školné. Například za semestr studia na Kostarické univerzitě zaplatí student 200 USD.⁴³ V porovnání se soukromou univerzitou např. EARTH, kde student zaplatí za rok studia (započítána je i strava, ubytování a pojištění a veškeré náklady na studium – skripta, laboratoře apod.) 15 450 USD (údaj za rok 2010), jde o částku minimální.⁴⁴

Vedle těchto univerzit funguje v Kostarice i téměř padesát soukromých vysokých škol⁴⁵, které začaly velmi rychle vznikat po roce 1997, které jsou podřízeny státnímu orgánu, který se nazývá Národní rada pro vysoké soukromé školství (*Consejo nacional de la Enseñanza Superior Universidad Privada*).⁴⁶

Zvláštní postavení (kategorie „ostatní“) mají např. Univerzita pro mír (*Universidad para la Paz*), která je podporována Organizací spojených národů a nabízí magisterský stupeň vzdělání v mírovém vyjednávání.⁴⁷ Dalším školským zařízením, které spadá do této kategorie je Středoamerický institut pro řízení podniků (*El Instituto centroamericano en Administración de Empresas*) a v neposlední řadě i Zemědělská škola zaměřená na oblast vlhkých tropů (*Escuela Agricultura para el región tropico húmedo – EARTH*). Tyto univerzity fungují podobně jako neziskové organizace, jejich hlavním cílem není kumulovat zisk. Univerzity vybírají od svých studentů školné, zároveň ale také ve velké

---

⁴² UNESCO-IBE. Costa Rica. WDE - World Data on Education – online, 2006-2007

⁴³ ESCALANTE, M. – online, 2001 – částka je orientační, záleží na více faktorech: jaký obor studujete na jakém stupni. Student také může obdržet nějaký druh stipendia, který pak výslednou částku školného sníží.

⁴⁴ Universidad EARTH, Asistencia Financiera – online, 2010

⁴⁵ Consejo nacional del rectores – online, listopad, 2004

⁴⁶ Consejo nacional del rectores – online, listopad, 2004

⁴⁷ ESCALANTE, M. – online, 2001

míře poskytují stipendia chudým studentům z celé Latinské Ameriky. Nutno dodat, že Latinská Amerika je, co se týče vysokoškolského systému, mnohem více propojena než třeba Evropa. Důležitým faktorem tohoto trendu je jistě jednotící jazyk – španělština. Velmi často se tak cílovou zemí stává Kostarika. Univerzita EARTH zaznamenává v posledních letech velký zájem o studium mladých lidí z Panamy. Tato země investuje hodně prostředků do stipendií pro původní obyvatele většinou ze zaostalých severních provincií Panamy. Peníze na fungování si tyto univerzity (zejména pak EARTH má velmi dobře propracovaný systém individuálních dárců) zajišťují individuálním fundraisingem – jak od soukromých dárců, od zahraničních vlád (USAID, NORAD, SIDA, atd.) nebo od velkých národních korporací, které v zemi působí (Chiquita, Del Monte, Dole, aj.)

Rozvoj univerzit (zejména soukromých) v Kostarice po roce 1997 odborníci uvítali, protože tímto způsobem má možnost dosáhnout vyššího stupně vzdělání více studentů, což koresponduje s Národním plánem vzdělávání. I díky tomu se Kostarika stává stále atraktivnější zemí pro zahraniční investory – zejména pak pro různé softwarové firmy, které vyžadují kvalifikované a vzdělané pracovníky.

Ukončení kostarických vysokých škol je možno ve třech stupních⁴⁸:

- a) *diplomado* – což odpovídá našemu stupni bakalář
- b) *bachillerato* neboli *licenciatura* – což odpovídá našemu stupni magistr
- c) *post-grado, especialidad, maestría, doctorado* – což odpovídá našemu postgraduálnímu stupni

Vedle vysokých škol existují v Kostarice vzdělávací zařízení, která by se dala přirovnat k našim vyšším odborným školám (*instituciones parauniversitarias*), které mají za úkol nabízet kompletní vzdělávání v daném oboru v krátkém čase 2-3 let. (např. Středoamerická škola chovu dobytka – *Escuela Centroamericana de Ganadería* - nebo Centrum zlepšování a výzkumu v technickém vzdělávání – *Centro de Investigación*

---

⁴⁸ UNESCO-IBE. Costa Rica. WDE - World Data on Education – online, 2006-2007

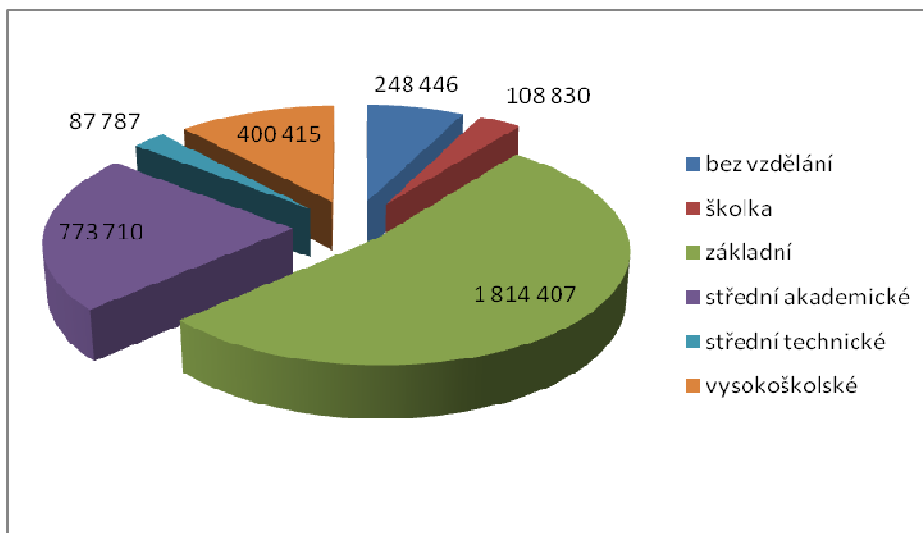
y *Perfeccionamiento de la Educación Técnica*). V zemi existuje šest vyšších odborných škol státních a zhruba osmnáct soukromých (data z roku 2010).⁴⁹

Z obrázku č. 4 můžeme vyčíst, že v roce 2000 převládali ve vzdělanostní struktuře státu lidé, jejichž nejvyšší dosažené vzdělání bylo vzdělání základní. Vysokoškolské vzdělání ukončilo pouze 400 414 obyvatel dle dat statistického úřadu. Za zmínku stojí (viz obrázek č. 5), že počet absolventů vysokých škol je genderově téměř vyvážen, dokonce mírně převažují ženy.

Tabulka č. 3: Počet vysokých škol v Kostarice

univerzity	2000	2001	2002	2003	2004	2005
státní	4	4	4	4	4	4
soukromé	45	48	50	50	50	50
celkem	49	52	54	54	54	54

zdroj: MACAYA, Gabriel. *Universidad de Costa Rica*, 2007⁵⁰

Obr. č. 4 – Nejvyšší dosažené vzdělání u kostarické populace starší 5 let (rok 2000)⁵¹

⁴⁹ MEP, Instituciones Parauniversitarias – online, 2010

⁵⁰ autor řadí vysoké školy ze skupiny „ostatní“ do skupiny „soukromé“, proto jsou v tabulce uvedeny pouze dvě skupiny vysokých škol – soukromé a státní

4.4.5. Speciální vzdělávání

Vedle výše uvedených škol existují v Kostarice i speciální školy, které mají pomoci při vzdělávání dětí se zvláštními potřebami. Jsou jim zde k dispozici odborně vyškolení pedagogové, kteří využívají speciální pedagogické materiály a metodiky. Obsah učiva je přizpůsoben potřebám dětí. Speciální vzdělávání je dětem zajištěno až do 4 cyklu – tedy do středních škol. Školský zákon klade velký důraz na propojení speciálního školství s potřebami dětí a na vysokou informovanost jejich rodičů.

V současné době existuje v Kostarice zhruba 22 primárních a sekundárních škol pro děti s různým druhem postižení. Vedle těchto škol existují ještě speciální třídy zaměřené na děti s konkrétním postižením – poruchami sluchu, zraku, chování, učení atd. Děti mohou dále pokračovat ve studiu na středních školách. Těchto speciálních zařízení se v Kostarice nachází 35, jsou rovnoměrně rozmístěné po celé zemi. V roce 2004 využívalo služeb speciálních škol 15 499 žáků a studentů.⁵²

Speciální školství se ale v posledních letech potýká s nedostatkem peněz, jak ze státního rozpočtu, tak i z rozvojové spolupráce.⁵³ Navíc učitelé zaměřené na speciální vzdělávání, nejsou adekvátně finančně ohodnoceni a nemají přístup k adekvátnímu dozdělávání v dané oblasti. Ještě v horší situaci se nacházejí učitelé a speciální školy ve venkovských oblastech.⁵⁴

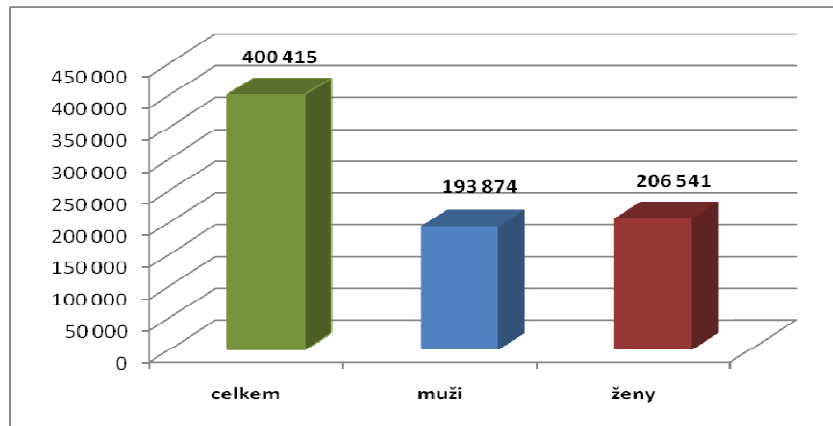
---

⁵¹ INEC - Costa Rica, Censo de población – online, 2004

⁵² UNESCO-IBE. Costa Rica. WDE - World Data on Education – online, 2006-2007

⁵³ Kostarika je stále příjemce rozvojové spolupráce.

⁵⁴ STOUGH, Laura M. – online, 2002

Obr. č. 5 – Počet mužů a žen s vysokoškolským vzděláním (rok 2000)⁵⁵

4.4.6. Soukromé školy

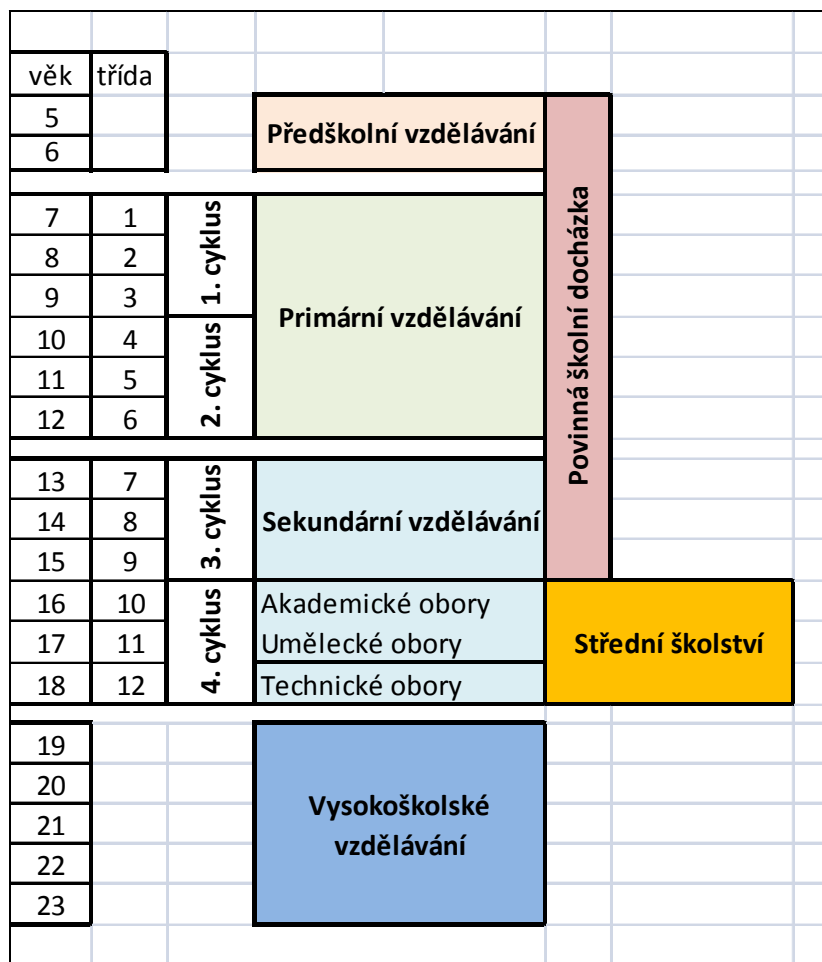
Jak dokládá tabulka číslo 2, zhruba desetina školských zařízení v Kostarice jsou školy soukromé, ve kterých se platí různě vysoké školné. Fungování soukromých škol definuje školský zákon. Dle něho spadají pod kontrolu státu, musí uznávat demokratické principy (stejně tak jako ostatní školská zařízení v zemi) a přijímat žáky bez diskriminace podle rasy, náboženství, politických názorů a sociálního postavení.

Pokud soukromé školy chtějí vyučovat v jiném než španělském jazyce, platí pro něj dle zákona několik omezení:

- a) nejméně polovina vyučovaných hodin musí být ve španělštině
- b) předměty jako jsou zeměpis, historie země a občanská nauka musí být vyučovány učitelem, který má kostarické státní občanství, a španělský jazyk musí být vyučován učitelem, pro něhož je španělština mateřským jazykem.

⁵⁵ INEC - Costa Rica, Censo de población – online, 2004

Obr. č. 6: Schéma kostarického školského systému - zjednodušeno.⁵⁶

4.4.7. Vzdělávání původních obyvatel (*Educación indígena*)

Kostarika má vyčleněný speciální program pro vzdělávání původních obyvatel. V roce 1997 Nejvyšší rada pro vzdělávání (*Consejo Superior de Educación*) schválila plán vzdělávacího procesu pro původní obyvatele. V tomto programu je dárán důraz především na tři základní složky (mateřský jazyk, kulturu původních obyvatel a vzdělávání o životním prostředí), které zaručují zachování jejich jedinečné kultury, což byl také jeden z hlavních důvodů, proč vůbec rada tento speciální program vydala.

Na území Kostariky žije osm specifických skupin domorodého obyvatelstva vzájemně odlišných kulturou i jazykem. Jsou to: *bribri, cabécar, maleku, gayamí, boruca, térraba,*

⁵⁶ UNESCO-IBE. Costa Rica. WDE - World Data on Education – online, 2006-2007

choroteda a huetar. U původních obyvatel platí, že většina z nich žije na jihu země v provinciích Puntarenas a Limón.

Ze statistik z roku 2003 vyplývá, že v 62 % škol, které převzaly program pro vzdělávání původních obyvatel, je výuka realizována v malotřídkách (jeden učitel vyučuje v jedné třídě až šest ročníků). Ve stejném roce existovalo (2003) 180 škol pro původní obyvatele v provinciích Puntarenas a Limón, které navštěvovalo 8 106 žáků – toto číslo představuje 14% nárůst žáků oproti roku 2002.⁵⁷

4.5. Financování kostarického školství

*Všichni obyvatelé republiky mají právo na vzdělání a stát má povinnost nabízet ho v co nejširší a nejvhodnější formě.*⁵⁸

Tímto článkem je uveden školský zákon Kostariky, kde vláda staví vzdělávání svých obyvatel do popředí zájmu. V ústavě ve článku 78 se stát zavazuje k tomu, že výdaje na školství nebudou každoročně nižší než 6 % z hrubého domácího produktu země za rok. Na tento článek se také odkazuje koncepce vzdělávací politiky pro 21. století, kde je toto číslo opět zmíněno. Hranice 6 % však bylo reálně dosaženo pouze v roce 1979. Této cílové částce se rozpočet určený na školství přiblížil ještě v letech 2002 a 2003, kdy podíl dosáhl 5,5 % HDP. Od té doby až do roku 2006, do kterého jsou k dispozici potřebné údaje, podíl opět klesá (viz obrázek č. 7). Mezi lety 2000-2004 dosahovaly průměrné výdaje na školství 5,2 % HDP.⁵⁹

90. léta 20. století zažilo kostarické školství finančně těžší období, protože se vláda snažila škrty v rozpočtu snížit deficit. Tyto škrty dopadly negativně také na oblast školství. Například v roce 1999 činily státní výdaje na školství pouhé 3,9 % HDP (viz obrázek č. 7). Ve školství tak chyběly finance na pomůcky, na didaktické materiály, výzkum, evaluaci apod.⁶⁰ Ani dnes stále vláda neplní svůj finanční závazek školství. Fakt, že ve školství chybí

---

⁵⁷ UNESCO-IBE. Costa Rica. WDE - World Data on Education – online, 2006-2007

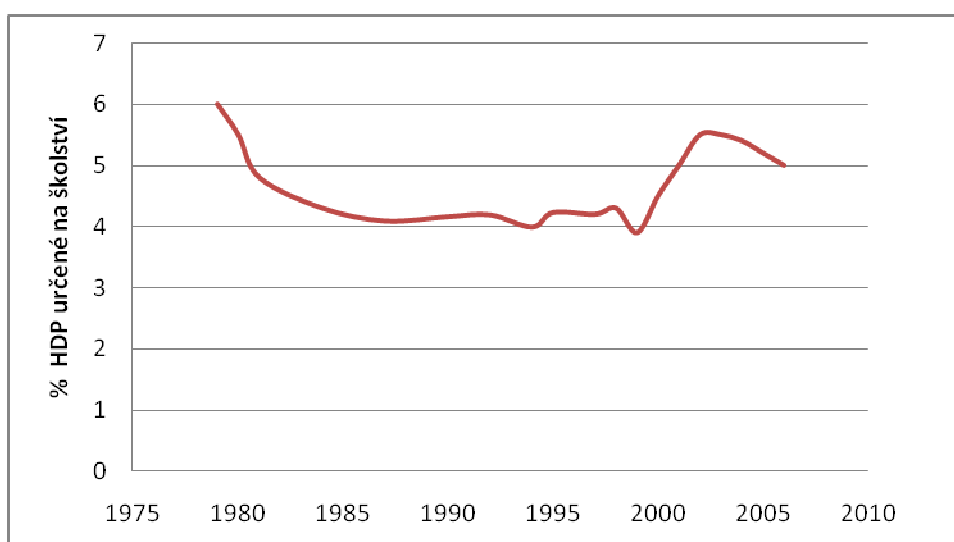
⁵⁸ MEP, Ley fundamental de Educación – online, 2007

⁵⁹ Business Source Complete - online, 2006

⁶⁰ UNESCO-IBE. Costa Rica. WDE - World Data on Education – online, 2006-2007

peníze, se projevuje především v menších venkovských školách, kde chybí peníze např. na učitele angličtiny, provoz knihoven, internetové připojení apod.

Stát se také zavázal (v ústavě) k tomu, že poskytne snaživým, nadaným studentům bez prostředků stipendia a výhodné studentské půjčky. Národní komise pro studentské půjčky – (*Comisión Nacional de Prestamos para la educación - CONAPE*) byla založena v roce 1985 a má ve své agendě poskytovat studentské půjčky určené pro studium na vysokých školách.⁶¹ Vedle těchto půjček poskytuje vláda i stipendia pro žáky již od základních škol, pakliže nemají prostředky na nákup školních pomůcek, jídla pro žáky, uniforem, popř. pro dojíždění do školy.

Obr. č. 7: Výdaje Kostariky na školství.⁶²

4.6. Vládní koncepce vzdělávací politiky pro 21. století

Kostarika stejně jako ostatní státy nebere koncepci svého vzdělávání jako stálou a neměnnou složku, nýbrž se snaží reagovat na měnící se trendy v globalizovaném světě, a tím lépe připravovat mladé lidi na současnou dobu. Už v roce 1994 začalo ministerstvo se svými poradními orgány připravovat novou koncepci vzdělávací politiky pro 21. století, která byla schválena Nejvyšší radou pro vzdělávání – v čele s tehdejším ministrem

⁶¹ CONAPE - Con tu proyecto de estudios – online, 2007

⁶² MEP, Estadística – online, 2007

Eduardem Doryanem - 8. listopadu 1994.⁶³ Tato dlouhodobá vize vzdělávání by měla odrážet trendy nové doby a implementovat je do vzdělávacího systému. Koncepce obsahuje, mimo směřování vzdělávací politiky také sociální politiku a nově dává důraz na etickou výchovu.

V návaznosti na obnovení výuky etiky byl zformován dokument s názvem „Národní program formování hodnot“ (*Programa Nacional de Formación en Valores*), který vzdělávací kurikula doplňuje o systém osobních, rodinných a společenských hodnot, které mají přispět ke zkvalitnění života obyvatel a celé společnosti. Kostarická společnost by dle tohoto dokumentu měla směřovat k demokracii, pacifismu a k úzkému soužití s přírodou. Etika byla již zavedena jako předmět i na základních školách. Témata, která tvoří náplň toho předmětu, mohou být shrnuta do následujících okruhů:⁶⁴

1. vzdělávání o lidských právech, demokracii a míru
2. zdravotní výchova
3. vzdělávání o životním prostředí a udržitelném rozvoji
4. sexuální výchova
5. výchova k respektu společnosti a k demokratickému myšlení

V koncepci Vzdělávací politiky pro 21. století se velmi často odkazuje na pedagogický konstruktivismus, humanismus a racionalismus. Tyto tři směry – zejména pak pedagogický konstruktivismus - by měly být aplikovány přímo ve školách. Konstruktivismus – dnes spíše pedagogická teorie než směr - se opírá o to, že znalosti předávané ve školách nejsou žáky pouze pasivně přijímány, ale naopak, že žáci jsou motivováni, aby si informace sami vyhledávali a jejich znalosti tak byly aktivně vytvářeny – konstruovány. Pedagog ve třídě působí spíše jako facilitátor než ten, kdo předává znalosti.⁶⁵

---

⁶³ MEP, Política Educativa – online, 2007

⁶⁴ Instituto Interamericano de derechos humanos: Costa Rica – online, 2006

⁶⁵ NEZVALOVÁ, D. - 2006

Konstruktivisté se snaží o překonání transmisivního vyučování. To žákům předává pouze hotové znalosti, které jsou nuceni si zapamatovat, aniž by většinou chápali jejich skutečný význam a dokázali vysvětlit souvislosti. Tak lze – podle konstruktivistů – žáky naučit pouze jednotlivým faktům nebo mechanickému provádění postupů, ale žáci nemohou pochopit pravý význam informace, ten si vědomí pouze tehdy, když aktivně sami pracují s předloženými informacemi a zkušenostmi.⁶⁶

Zjednodušenou definice pedagogického konstruktivismu vystihuje citát od Konfucia, ze kterého lze odvodit, že i když se pedagogický konstruktivismu řadí mezi moderní pedagogické směry, nejde v historii vzdělávání o novinku.

„Co slyším, to zapomenu. Co vidím, si pamatuji. Co si vyzkouším, tomu rozumím.“

Tento pedagogický směr se dnes řadí mezi „moderní“ a velmi často se objevuje v evropském západním školství, jako jeden z možných vyučovacích směrů. To poskytuje další důkaz, že Kostarika sleduje nejnovější trendy a snaží se na ně reagovat.

Cíle vzdělávací politiky pro 21. století můžeme shrnout do následujících celků, které by měly být (a v mnoha případech již jsou) být uvedeny do praxe:⁶⁷

- minimalizovat rozdíly mezi kvalitou výuky na vesnických a městských školách a zlepšit kvalitu výuky v marginalizovaných oblastech (v chudších oblastech ve městech, na vesnicích a v odlehlějších regionech).
- poskytnout občanům adekvátní vzdělání, aby pomohli kostarické ekonomice obstát v konkurenci ostatních států na světových trzích.
- posílit základní hodnoty, které byly v minulosti opomíjeny.
- posílit technické, vědecké, sportovní a kulturní vzdělávání, které má vést k osobnímu rozvoji studentů.

---

⁶⁶ KALHOUS Z., OBST O., a kol. - 2009

⁶⁷ MEP, Política Educativa – online, 2007

- vzít na vědomí potřeby budoucích generací, a tím dávat důraz na udržitelný rozvoj v harmonii s přírodou.

K naplňování těchto cílů by měly vést následující programy:

- Program na rozvoj výuky cizích jazyků
- Program na zlepšení kvality života v komunitách⁶⁸ prostřednictvím dalšího vzdělání místních lidí
- Program na podporu informačních technologií
- Program pro malotřídky v rozptýlených venkovských oblastech
- Program pro zlepšení kvality výuky v sekundárním školství
- Program na rozvoj myšlení
- Program zabývající se enviromentální výchovou a udržitelným rozvojem

Spolu s koncepcí Vzdělávací politiky pro 21. století je důležitý i Národní plán rozvoje („*Vida Nueva* – Nový život“), který vytváří podmínky mj. i pro snadnější implementaci vzdělávací politiky. Plán se zaměřuje na rozvoj celé země a jeho hlavními prioritními osami jsou:⁶⁹

- a) Kvalita vzdělávání – v tomto bodě je kladen velký důraz na spravedlivý a udržitelný sociální rozvoj a na zlepšení celkové kvality národního vzdělávání. První bod Národního plánu rozvoje mluví také o zrovnoprávnění vzdělávání pro všechny, tzn. aby všichni občané Kostariky měli stejný – rovnoprávný přístup ke kvalitnímu vzdělání.
- b) Venkovské vzdělávání – V Kostarice jsou patrné veliké rozdíly v kvalitě vzdělávání v zařízení a personálním zajištění ve městských školách a ve školách v odlehlejších oblastech. Proto v Národním plánu rozvoje vznikla tato priorita, která by měla

---

⁶⁸ komunity – *comunidades* – je kostarický název pro vesnici

⁶⁹ MEP, *Vida nueva* – online, 2009

postupně určité rozdíly smazávat. Zvláštní důraz je pak kladen na vzdělávání původních obyvatel, kteří žijí většinou v rurálních, špatně dostupných oblastech na jihu země.

- c) Program spravedlnosti – zaměřuje se především na žáky, kteří nemohou studovat, kvůli nedostatku finančních prostředků.
- d) Sekundární a technické vzdělávání – tento bod se zaměřuje na zlepšení sekundárního vzdělávání, zvláště pak na technické obory. Skutečnost je totiž taková, že koncentrace škol s technickými obory je v zemi velmi nevyrovnaná. A tak se stává, že mladí lidé (především pak chlapci) by se rádi vyučili, ale protože v jejich okolí není žádná škola podobného zaměření, zůstávají doma nezaměstnaní. Tím vzniká podhoubí pro sociálně patologické jevy mladistvých, např. pouliční gangy, drogovou závislost, apod. Proto je cílem tohoto bodu je zlepšit sekundární vzdělávání ve venkovských a marginalizovaných oblastech země. Počítá se i s vybudováním nových učeben včetně jejich vybavení. Ministerstvo chce také rozšířit nabídku technického vzdělávání – nebo nově dovybavit dnešní technické školy. Velký důraz je kladen na výuku angličtiny na daném typu škol.

Plán národního rozvoje Nový život se dále podrobněji věnuje charakteristice rozvoje jednotlivých sociální oblastí života, přičemž rozvoj kvality vzdělávání patří mezi jeho priority. Je ale zřejmé, že rozvoj školství jako celku, tudíž i naplňování vzdělávací politiky 21. století, musí být implementováno společně s Národním plánem rozvoje.

5. HODNOCENÍ ŠKOLSKÉHO SYSTÉMU

5.1. SWOT analýza kostarického školství

5.1.1. Silné stránky

- Vláda si uvědomuje důležitost vzdělání pro následující vývoj státu a ve svých dokumentech deklaruje vzdělávání svých obyvatel jako jednu z priorit (zavazuje se dávat každoročně na školství 6 % z HDP).
- Dlouholetá historie kostarického vzdělávacího systému – vzdělávání bylo prioritou pro mnoho prezidentů v minulosti i v současnosti.
- Kostarika má dle ukazatelů gramotnosti jeden z nejnávštěvnějších školských systémů v Latinské Americe, což je výsledkem dlouholeté propracované vzdělávací politiky.
- Vláda ve svých koncepcích reflektuje novodobé trendy a snaží se o jejich implementaci do vzdělávacích programů a kurikul. Tím je zajištěna flexibilita celého školského systému, který nezůstává rigidní.
- Vzdělání místních obyvatel je na státních primárních a sekundárních školách zdarma, což zaručuje, že je otevřeno i nejchudším vrstvám, kterým stát navíc garantuje speciální stipendia, pokud by si rodina nemohla dovolit platit uniformu, pomůcky, cestu do školy atd.
- Vláda klade důraz i na další formy vzdělávání – komunitní vzdělávání, vzdělávání původních obyvatel, atd.
- V zemi je velký výběr vysokých škol – především díky vysokému počtu soukromých vysokých škol, studenti si tak mohou vybrat z velké škály oborů.
- Do Kostariky přichází studovat velký počet studentů z ostatních zemí Latinské Ameriky, což zvedá celkový prestiž země v zahraničí.
- Fungující systém půjček a stipendií pro studenty vysokých škol
- Zavedení předmětu etické výchovy do vyučování (viz Národní program formování hodnot) a důraz na environmentální výchovu, čímž se stát snaží vychovávat

demokraticky smýšlející občany zodpovědné ke svému okolí (své komunitě), přírodě i celé společnosti. Tímto krokem se vláda snaží budovat tolerantní a nekonfliktní společnost.

- Politika Ministerstva veřejného školství, jejíž přístup byl změněn v 80. letech – dříve se zaměřovala při svých reformách na školství jako celek – nyní se však zaměřuje na konkrétní projekty, jak zvýšit efektivitu a kvalitu výuky na školách. Díky těmto projektům soustředících se na konkrétní problém, popř. konkrétní školy se mohou peníze využít efektivněji.

5.1.2. Slabé stránky

- Nedostatek technických středních škol v určitých marginalizovaných oblastech.
- Celkové nedostatečné financování školství.⁷⁰ Ať už se to týká např. financování speciální škol nebo nedostatku školních pomůcek na venkovských školách – celkově špatná vybavenost tříd, ze které lze poznat, že ministerstvo sice jednorázově zafinancuje například školní knihovnu, popř. počítačovou učebnu, nicméně dále už chybí prostředky na údržbu a chod, popř. inovaci techniky. Na některých venkovských školách chybí i základní vybavení, jako je mapa světa nebo glóbus.
- Rozdíly ve vybavenosti škol ve venkovských odlehlých oblastech a ve městech, které tak činí rozdíl i v kvalitě vyučování na venkově a ve městech. Tento stav tak znemožňuje rovný přístup ke vzdělávání určitým skupinám obyvatel.
- Školné na státních vysokých školách, které je sice relativně nízké (v porovnání se soukromými vysokými školami) a studenti mají možnost obdržet studentskou půjčku nebo nějaký druh stipendia, nicméně i tato nízká částka může být pro určitou skupinu studentů překážkou pro studium vysoké školy.
- Špatná implementace koncepcí Ministerstva veřejného školství do praxe. Ministerstvo ve svých dokumentech píše, na co je třeba dávat velký důraz a čemu

---

⁷⁰ STOUGH, Laura M. – online, 2002

je třeba se vyvarovat, nicméně v realitě je situace odlišná. Příkladem může být zařazení angličtiny do výuky na primárních školách. Bohužel praxe na státních školách je taková, že angličtinu mnohdy nemá kdo učit, takže se nevyučuje. Podobné případy existují i v malotřídkách, kde je na šest ročníků jeden pedagog, který ovšem anglicky nemluví.

- Konstruktivismus – pedagogická teorie - podle které by měli pedagogové vyučovat na školách (viz Vzdělávací politika pro 21. století) není plně rozšířen – také kvůli špatné informovanosti pedagogů.
- Frontální výuka spojená s memorováním poznatků jako jedna z rozšířenějších výukových metod. Celkové uplatňování spíše tradičního pedagogického přístupu,⁷¹ který nekoresponduje s teorií pedagogického konstruktivismu.

5.1.3. Příležitosti

- Kostarika má možnost budovat si stále lepší pozici jako vzdělávací centrum ve střední Americe zejména v oblasti vysokého školství. Studenti ze zemí Latinské Ameriky, kteří přicházejí studovat do Kostariky, přinášejí zemi určitý druh mezinárodní prestiže. Příkladem může být univerzita EARTH, kde studují lidé téměř ze všech latinskoamerických zemí, Ugandy, Keni, Mozambiku, některých evropských zemí a dále spousta studentů z celého světa sem jezdí na své studijní stáže.
- Dlouhodobě stabilní stát s kvalitním vzdělávacím systémem jako vhodné prostředí pro zahraniční investory. Někteří budou poptávat mimo jiné i (a již poptávají) kvalifikovanou sílu, kterou stát může nabídnout. Stabilní prostředí pro zahraniční investory a kvalifikovaná pracovní síla může přispět k ekonomickému růstu země. Již dnes si Kostariku vybírají velké počítačové firmy, jako je například Microsoft nebo Intel.

---

⁷¹ Tradiční pedagogika (oproti ní se staví termín Moderní pedagogika) dává důraz na svou roli při formování studentů, na význam školských institucí a na doporučení, vzory, ideály výchovy jako humanistický či optimistický přístup. (PRŮCHA, J. – 2002)

- Finanční podpora (především však díky zahraničním organizacím nebo rozvojovým agenturám jednotlivých vlád) organizací a iniciativ, které se zaměřují na implementaci inovativních pedagogických metod⁷² do výuky (popř. v nich školí pedagogy), které mohou vést k vyšší efektivitě výuky.
- Vládní podpora výuky cizích jazyků – především angličtiny a francouzštiny se jistě pozitivně projeví v turistickém ruchu, kdy Kostarika potřebuje občany, kteří se domluví anglicky či francouzsky. Turistický ruch je jedním z pilířů národního hospodářství.

5.1.4. Hrozby

- Financování vzdělávacího systému. Vláda ve své koncepci slibuje přispívat každoročně 6 % z celkového HDP na vzdělávání. Bohužel tento požadavek již několik let neplní. Vzdělávací sektor je závislý na financování ze strany státu, a pokud celková částka na vzdělávání bude klesat, podepíše se to i na kvalitě a dostupnosti školského systému.
- Stát (následující vlády) se nebudou řídit koncepcemi a vzdělávání již pro ně nebude prioritou.
- Na vysokých školách studují i studenti, kteří obdrželi určitou formu stipendia, financovaného z prostředků rozvojových agentur bohatých států (např. USAID, NORAD, SIDA), soukromých firem nebo různých nadací. Toto financování je do jisté míry závislé na vůli donorů nadále finančně podporovat stipendia. V následujících letech by tak mohlo dojít k situaci, že bude chybět vůle nebo finanční prostředky donorů a Kostarika tak částečně ztratí z prestiže vzdělávacího centra v Latinské Americe.
- Kostarika patří stále mezi příjemce rozvojové spolupráce. Mezi hlavní donory patří USA, Japonsko, Francie a Německo, od kterých Kostarika získala v letech 2006-2007 celkem 61 miliónů USD. 5 % všech prostředků získané z ODA putovalo

---

⁷² Inovativní vyučovací metody jsou takové metody, které jsou orientovány na žáka, který stojí v centru výuky. (TUNKROVÁ, Ž – 2008)

na zlepšení kostarického školství.⁷³ Z těchto čísel plyne určitá závislost na finančních tocích z rozvinutých zemí, které jsou v kontextu hospodářské recese mnohých států velmi nejisté. Dle statistik OECD se celkový finanční obnos za poslední roky navyšuje. (viz obrázek č. 8). Kostarika by však na tyto prostředky neměla spoléhat, protože pokud bude stoupat ekonomická úroveň státu, budou se prostředky z ODA zmenšovat.

- Díky velké podpoře středních a vysokých škol se země dostává do pozice, že mladí lidé přestávají mít zájem o tradiční dělnické pozice⁷⁴, čímž mohou být ohroženy oblasti, díky kterým se Kostarika stala v 19. a 20. století dostala na pole silného regionálního hráče – tradiční obhospodařování půdy, především pěstování kávy a banánů. Dodnes je na těchto oblastech závislé hospodářství celé Kostariky. Zejména v dnešní době přichází do módy ekoturismus a s ním spojené budování rodinných ekofarem a např. pěstování bio-kávy. Je proto otázkou, jestli i mladá generace zachová tradiční farmaření, které se dnes stává i dalším lákadlem Kostariky pro zahraniční turisty.

5.1.5 Závěry SWOT analýzy

Kostarika má bezesporu velmi propracovaný školský systém od mateřských škol, přes školy základní, střední, vyšší odborné až po univerzity. Jedná se o jedinou zemi na světě, která zrušila ve 40. letech minulého století armádu a ušetřené peníze deklaruje, že vydává na školství. Tento fakt přinesl své výsledky v ukazateli gramotnosti obyvatel, který patří mezi nejvyšší v zemích Latinské Ameriky. Jeden z důležitých faktorů tohoto úspěchu je jistě fakt, že vzdělání je až do 4. cyklu⁷⁵ na státních školách pro žáky bezplatné. Ti si ale musí platit školní uniformu, pomůcky a cestu do školy. Pro sociálně slabé rodiny, které si nemohou dovolit ani tyto výdaje, nabízí stát systém stipendií a půjček, které jsou určeny i studentům na středních a vysokých školách. Žáci si mohou vybrat po celou dobu studia mezi státní či soukromou školou. Oba typy škol jsou kontrolovány (každá trochu odlišným

---

⁷³ EuropeAid – online, 2010

⁷⁴ ESCALANTE, M. – online, 2001

⁷⁵ do středních škol

mechanismem) Ministerstvem veřejného školství, které je mimo jiné zodpovědné i za vzdělávací politiku celého země. Ve svých koncepcích a dokumentech reaguje velmi flexibilně na nedostatky svého školského systému a snaží se i nabízet řešení, jak tyto nedostatky odstranit. V dokumentech také reaguje na nejnovější pedagogické trendy a snaží se je postupně uvádět v praxi. Zajímavé třeba je zavádění estetické nebo enviromentální výchovy do školních kurikul.

Právě implementace dokumentů a koncepcí Ministerstva veřejného školství do praxe ale patří mezi slabé stránky kostarického školství. Mnohé zdroje odkazují na fakt, že chybí dostatek peněz⁷⁶ na platy a dozdělování učitelů, na nákup školních pomůcek, na údržbu školních zařízení apod. Dále se objevují nerovnosti mezi městskými a venkovskými školami. Na vině může být i fakt, že většina velkých měst (a většina populace) se nachází v kotlině v okolí hlavního města San José. Mnoho vesnic se ale nachází v málo obydlených oblastech, ke kterým je těžší přístup, což může být jedna z překážek rozvoje těchto škol.

Kostarika se chlubí ukazatelem gramotnosti⁷⁷, nicméně ze vzdělanostní struktury obyvatel (viz obrázek č. 4.) jasně vyplývá, že více jak polovina vzdělaných obyvatel má nejvyšší dosažené vzdělání základní i přesto, že v zemi je veliká nabídka středních, vyšších odborných i vysokých škol. Otázkou proto zůstává, jaká je kvalita a efektivita výuky⁷⁸ na kostarických školách.

Je fakt, že stabilní mírové prostředí poskytuje velký potenciál mimo jiné i pro rozvoj vzdělanosti, což je příklad Kostariky. Zejména pak díky soukromým univerzitám, kde studuje mnoho zahraničních studentů (ať už díky vlastním prostředkům nebo díky stipendiím). Tím roste prestiž celé země v regionu. Na druhou stranu vyvstává problém, že mnoho zahraničních studentů je podporováno ve studiu díky stipendiím získaných od vlád vyspělých států a jiných organizací (viz Univerzita pro Mír, která je financována z prostředků plynoucích z OSN). Všeobecně ať už vysoké školství nebo nevládní organizace zaměřující se na inovace ve vzdělávání jsou do jisté míry závislé na financování

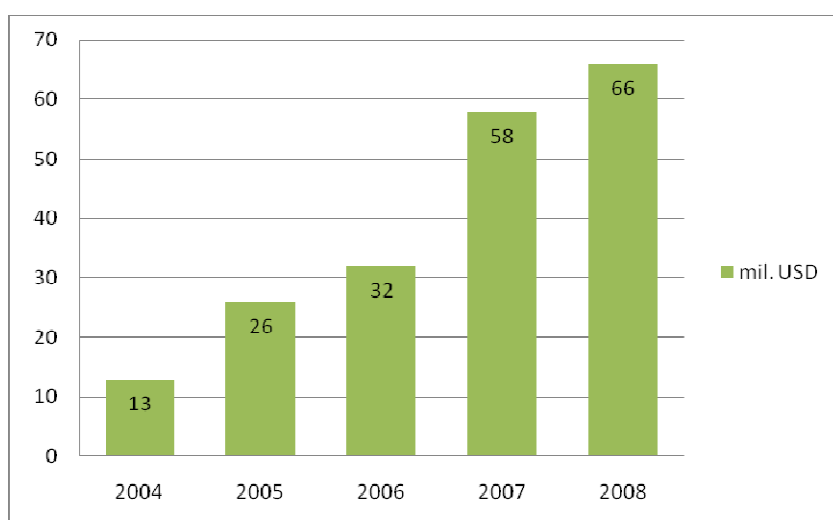
⁷⁶ STOUGH, Laura M. – online, 2002

⁷⁷ 95,21 % viz kapitola 3.3.

⁷⁸ Pojem bude definován v následující kapitole

zvenčí. Například Japonská rozvojová agentura velmi významně financuje nevládní organizace v zemi.⁷⁹

Vláda by se proto měla v první řadě zaměřit na podrobný výzkum, proč velké množství žáků končí se studiem po splnění povinné školní docházky. Jaké podněty je k tomu vedou a jaké jsou překážky v jejich dalším studiu. Zjištěná fakta by se následně měla odrazit ve vzdělávací politice. Stát by také neměl plně spoléhat na peníze ze zahraniční spolupráce, které plynou do školství. Podpora určitých projektů ze strany zahraničních rozvojových agentur je jistě přínosná pro školství nicméně by postupem času měl začít financovat tyto projekty stát.

Obr. č. 8: Výše ODA přijímané Kostarikou⁸⁰

6. ROZVOJOVÝ POTENCIÁL ŠKOLSTVÍ

I přesto, že má Kostarika moderní vzdělávací systém s dlouholetou tradicí včetně plánu jeho dalšího rozvoje, jsou v něm stále důležité oblasti, ve kterých další rozvoj⁸¹ nemůže být opomíjen. Tyto oblasti byly již zmíněny ve SWOT analýze mezi slabými stránkami kostarického školství. Všeobecně jde o oblasti, na které by se Ministerstvo veřejného

⁷⁹ Ministry of Foreign Affairs of Japan - online, 2009

⁸⁰ OECD – online, 2010

⁸¹ Různé definice termínu „rozvoj“ bývají velmi nejednotné, mnohdy i rozdílné, záleží na pohledu, ze kterého se na termíny díváme – zda-li jde o ekonomický rozvoj, osobní rozvoj atd. V této práci je termín „rozvoj“ chápán jako změna k něčemu lepšímu, pozitivnějšímu, příznivějšímu.

školství mělo zaměřit a ve kterých je jistý „rozvojový potenciál“. Následující kapitoly se budou některým oblastem věnovat podrobněji. Autorka tyto všeobecné poznatky „slabých stránek“ čerpané především z internetových zdrojů implementuje na prostředí základních škol⁸², které měla možnost blíže poznat během vlastního tříměsíčního projektu v roce 2008. Cílem této kapitoly je navrhnout - s ohledem na kulturní rozdílnosti prostřední - oblasti, kde bychom mohli implementovat některé evropské nástroje (školní modely, vyučovací metody, styly, teorie, apod.), jejichž výsledek by mohl vést k pozitivní změně v kostarickém školství.

Je nutno si uvědomit, že rozvoj kostarického školství nemůže být brán pouze z evropského pohledu, tedy snažit se místní školy dostat na úroveň evropských škol, a to hned z několika důvodů. Bylo by velmi zkreslující dělit věci černobíle - evropské školství – určitý vzor a kostarické školství – to, které má následovat evropský vývoj. Je známo, že evropské školství má dnes své problémy, kterým musí čelit. Naopak kostarické školství je v některých oblastech minimálně na stejné úrovni jako Evropa, například ve výuce etiky, enviromentální výchovy od základních škol nebo v jistém multikulturním prostředí na školách, které nevyvolává napětí.⁸³ Při vytyčování potenciálů rozvoje je také nutné vzít v úvahu velmi rozdílné kulturní prostředí, vzorce chování a životní hodnoty Kostaričanů.

Samo Ministerstvo veřejného školství má zájem o další rozvoj školského systému, jako důkaz může sloužit nejenom Koncepce vzdělávání pro 21. století, ale také Program pro zlepšení kvality výuky ve školách (*Programa de Mejoramiento Cualitativo de la Educación Costarricense*), který byl spuštěn v roce 1997. Jeho úkolem bylo především zrekonstruovat nevyhovující třídy, popř. postavit nové, dovybavit školy novými učebnicemi, didaktickými materiály, pomůckami jak pro žáky, tak pro učitele, a také vybavit školní knihovny. Tento program měl měřitelné výsledky. Bylo distribuováno tisíce metodických balíčků, vybaveno nebo zřízeno více než 1000 školních knihoven a vznikly také nové školy.⁸⁴ Program skončil

---

⁸² Primární škola Carlose Chacona Chavarrii, obec Mercedes a Karibské vzdělávací centrum – universita Earth, primární škola v Guápiles, primární škola (malotřídka) v obci Carmen.

⁸³ Etnické složení Kostaričanů je z 94 % míšenci mezi Španěly a původními obyvateli, 3 % černoši, 1 % původní obyvatelé, 1 % Číňané a ostatní (Libanonci, Evropané, Američané atd.) – zdroj The World Factbook, CIA, Costa Rica – online, 2010.

⁸⁴ UNESCO-IBE. Costa Rica. WDE - World Data on Education – online, 2006-2007

v roce 2005. Dnes má Ministerstvo veřejného školství další projekty⁸⁵ zaměřené na zvyšování kvality ve vzdělávání a to nejen pomocí vybavování škol, ale také pomocí evaluací, ve kterých se chce zaměřit na efektivitu⁸⁶ vzdělávání.

6.1. Nedostupnost škol

V určitých regionech – za všechny jmenujme provincii Limón, která patří k chudším oblastem hlavně kvůli jejímu zemědělskému charakteru – se projevuje nedostatek technických středních škol. Většina mladých chlapců nemá zájem studovat akademické nebo umělecké obory a technické školy nejsou v jejich regionu dostupné, což zapříčiňuje nevytíženost mladistvých, sdružování se v různých pouličních partách, na které se můžou navazovat další problémy – převážně obchod s drogami.⁸⁷ Tento jev může být pro společnost nebezpečný. Vláda již projevila zájem řešit problém s nedostatkem technických škol, reaguje na něj v Plánu národního rozvoje, nicméně doposud se jí nepodařilo implementovat tento bod do reality. Jednou z příčin může být nedostatek financí. Nicméně řešení tohoto problému by se mělo stát prioritou pro vládu, protože obchod s drogami a pouliční gangy jsou velkou hrozbou pro společnost. Některé středoamerické státy (Honduras, Salvador) mají již s těmito problémy negativní zkušenost.

6.2. Vybavení škol

Kostarické školy bývají přízemní budovy (viz obrázek č. 9) nebo soustavy budov, které jsou spojeny venkovní zastřešenou chodbou (pro lepší představu by se dala přirovnat k lázeňské kolonádě), která bývá velmi často vybavena pingpongovým stolem či různými dalšími atrakcemi určenými pro odreagování dětí o přestávce. Přímo z chodby se už vchází do jednotlivých tříd, které mají podobnou velikost jako třídy v České republice. V případě venkovských malotřídek bývá škola menší budova s přibližně dvěma místnostmi. Jedna

---

⁸⁵ Projekt „Zlepšení kvality vzdělávání ve veřejných školách (*Mejora de la calidad de la educación de los centros educativos públicos en Costa Rica*)“ je z velké části financován Španělskou rozvojovou agenturou. (MEP, Proyectos y programas – online, 2009).

⁸⁶ Jednoduchou a pochopitelnou definici efektivní výuky používá K. Starý: „*Efektivní výuka – taková výuka, která v daných podmínkách přináší co nejvyšší možné výsledky žáků.*“

⁸⁷ Kostarika je jednou z tranzitních zemí pro kokain, který putuje z Kolumbie či Peru do spojených států. (U.S. Embassy Costa Rica – online, 1998)

slouží jako zázemí pro učitele a druhá jako třída. Například u primární školy v obci Mercedes najdeme také hřiště, kde si žáci krátí přestávky hraním fotbalu, a školní pozemek.

Na každého žáka připadá ve třídě jedna lavice se židlí, dominantou třídy bývá zelená tabule, kam vyučující zapisují poznámky při výuce, po zdech jsou sporadicky pověšeny obrázky. Třídy bývají bez zasklených oken – v okenním prostoru je pouze mříž a ve většině případů se vyučuje s otevřenými dveřmi kvůli velkému horku, proto také ve třídách nechybí větrák. V primární škole v Mercedes se nedostatky ve vybavenosti ve větší míře projevují v názorných, didaktických pomůckách při vyučování (chybí různé názorné nákresy, plakáty, modely, apod.), žáci ale mají k dispozici obrázkové učebnice, které jim škola půjčuje. Na celé škole nebyla jediná mapa světa, ani glóbus, který by byl ve vyučování mnohdy velmi nápomocný.⁸⁸ Součástí vybavení školy je i školní knihovna, ovšem v mnoha případech chybí finance na její další postupné vybavování a správu. Stejně tomu bylo i v Karibském vzdělávacím centru.

V obou školách chyběla i počítačová učebna. Počítač je totiž ve škole většinou pouze jeden, a to v místnosti, kde mají své zázemí učitelé – bohužel často bývá bez připojení na internet. Žáci na primárních školách tak téměř nemají možnost získat počítačovou gramotnost (nebývá obvyklé, že lidé na venkově mají doma počítač). Tento fakt, ale také ztěžuje práci učitelům, i když si to ne všichni uvědomují, protože doposud neměli možnost s počítačem pracovat. Ministerstvo veřejného školství sice v roce 1996 iniciovalo zrod Programu počítačové gramotnosti (*El Programa de Informática Educativa*)⁸⁹, který měl za cíl vybavit školy počítačovými učebnami a vzdělávat žáky i učitele v počítačové gramotnosti. Tento program opravdu přinesl své výsledky (školy získaly technické vybavení a začali tak vyučovat předmět počítačové gramotnosti), když byl v roce 2003 hodnocen, nicméně byl zaměřen pouze na sekundární školy.

---

⁸⁸ Žáci mají dobré povědomí, kde leží Kostarika a s kým sousedí, ovšem už hůře si dokáží představit, kde leží USA popřípadě Evropa

⁸⁹ UNESCO-IBE. Costa Rica. WDE - World Data on Education – online 2006-2007

V postupném vybavování škol počítači s připojením na internet je další potenciál pro zlepšení kostarického školství. Počítačová gramotnost může být žákům v dospělosti velice nápomocná, ne-li nezbytná a ne všichni žáci pokračují ve studiu na středních školách, kde už je práce s počítači běžná. Další potenciál pro rozvoj školství existuje v dovybavení škol názornými didaktickými pomůckami (různé modely, nákresy, plakáty, apod.), které usnadní žákům pochopení látky. V neposlední řadě, je potenciál v inovaci a lepší správě knihoven.

Obr. č. 9 – Budova a interiér školy Carlos Chacon Chavarria v Mercedes, Guácimo, Limón⁹⁰

6.3. Změna organizace výuky na primárních školách jako potenciál rozvoje

Vyučování na výše jmenovaných školách začíná kolem osmé hodiny a končí kolem druhé hodiny odpolední. V některých obcích (například město Guápiles) je více dětí než je kapacita školy, a tak výuka probíhá na dvě směny – odpolední a dopolední. V menších školách a malotřídkách, jako byla škola v obci La Carmen, není začátek a konec hodiny oznámen zvoněním. Hodina začíná nebo končí tehdy, kdy určí učitel. Jednotlivé hodiny trvají devadesát minut a jsou mezi nimi přestávky – delší přestávka bývá na svačinu a na oběd. Školní rok je rozdělen na tři trimestry. Delší prázdniny pak žáci mají o Vánocích a v květnu.

Výuka je organizována oproti výuce v českých školách méně stresově, což vyplývá z charakterových a kulturních vlastností Kostaričanů, kdy například nekladou takovou

důležitost na časovou organizovanost jako Evropané. Často ani hodiny neběží přesně podle rozvrhu.

Organizační formou výuky na školách byla nejčastěji hromadná výuka (předpokladem pro hromadnou výuku je větší počet žáků přibližně stejné věkové skupiny a mentální zralosti v jedné třídě) a frontální výuka, která je definována jako výuka kdy: „*Žáci jsou vedeni a postupují krok za krokem v jakési pomyslné řadě jeden vedle druhého. Implicitně se předpokládá, že žáci mimo průměr se přizpůsobí. Pokud se tak nestane, jsou k přizpůsobení donuceni. Ve skutečnosti jsou často jaksi „na obtíž“, vyrušují nebo komplikují práci učitele.*“⁹¹

Frontální výuku mnozí z nás znají z vlastní zkušenosti, protože bývá velmi často užívána i na českých školách. Jde totiž o nejběžnější způsob organizace vyučovacího procesu ve škole.⁹² Při výběru organizační formy výuky záleží také na počtu žáků ve třídě. V kostarických školách byly počty žáků různé. V malotřídkách není neobvyklé, když jsou v jednom ročníku pouze tři žáci⁹³. Naopak ve městských školách bývají počty žáků v jednom ročníku kolem třiceti (škola v Guápiles). Frontální výuka se využívá zejména ve třídách s velkým počtem žáků, kde se ukazuje jako efektivní, protože se stihne probrat velké množství látky za vyučovací hodinu. V malotřídkách a menších školách bývá frontální výuka kombinována s výukou individuální⁹⁴, protože je v ročníku méně žáků a vyučující má prostor se jim věnovat individuálně.

Všeobecný problém frontální výuky je, že žáci jsou stavěni do role pasivních příjemců informací. Slabší žáci, kteří nestíhají držet krok s ostatním, se přestávají na předávané

---

⁹¹ Kalhous Z., Obst Otto a kol. - 2009

⁹² VALIŠOVÁ, A.; KASÍKOVÁ, H. a kol. - 2007

⁹³ Ve škole (malotřídce) v obce La Carmen bylo celkem 30 žáků od 1. do 6. ročníku. Ve druhém ročníku byli pouze 3 žáci.

⁹⁴ V některých pramenech (Kalhous Z.; Obst O. a kol – 2009) je nazývána jako výuka individualizovaná. Je to taková forma výuky, kdy vyučující nepohlíží na třídu jako celek, ale rozlišuje individuální rozlišenosti jednotlivých žáků, jejich různé dispozice, zájmy a potřeby.

informace soustředit a začínají se nudit – viz definice frontální výuky, což může způsobovat celkové narušení klimatu třídy.⁹⁵

Výuková metoda, která byla často používaná na vybraných školách - je výklad a následovné (dle dělení výukových metod Kalhouse se jedná o metodu informačně receptivní) zapsání důležitých poznatků na tabuli, které potom žáci ve zbytku hodiny opisují do svého sešitu. A následující hodiny učitel vybraným způsobem (písemným testem nebo ústním zkoušením) ověřuje, jestli si žák dané informace osvojil. Je to určitě výhodnější a pohodlnější metoda pro samotného učitele, protože během vyučovací hodiny může předat relativně hodně informací a přípravu na hodinu může použít i v příštích letech, protože šablona hodiny není ušita na míru konkrétním žákům. Tato metoda však staví žáky do role pasivních příjemců a zapamatování učiva se děje hlavně memorováním poznatků ze sešitu nebo učebnice. Může se tak stát – a v mnoha případech se tak stává – že žáci nekriticky přijímají informace, které jim učitel napíše na tabuli, bez toho, aby pochopili význam informací a jejich smysl. Z tohoto pohledu je výuka málo efektivní.

Další potenciál rozvoje kostarického školství lze tedy nalézt ve využívání a efektivitě výukových metod. Pro zajištění vyšší efektivity výuky je potřeba investovat do dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Nejednalo by se o žádné revoluční změny, stačilo by pouze budovat kapacity učitelů tak, aby využívali jiné výukové metody, než na které jsou zvyklí doposud. Jako příklad může sloužit práce žáků ve skupinách, která je aplikovatelná i při větším počtu žáků ve třídě, projektová výuka nebo jednoduchá metoda brainstormingu, diskuse, nekritické přijímání informací žáky apod. Navrhované výukové metody jsou podrobněji popsány v kapitole 7.

6.4. Podporovat další vzdělávání pedagogů jako možný potenciál rozvoje

Je zřejmé, že výše navrhované změny vedoucí k dalšímu rozvoji kostarického školství nebudou funkční, pokud je sami pedagogové nepřijmou za své a nebudou mít zájem na

---

⁹⁵ „Žáci, z nichž se daná třída skládá, se spolu s učiteli, kteří ve třídě vyučují, podílejí na tvorbě jejího klimatu. Což by se dalo chápat jako filtr, přes který se musí dostat objektivní fenomény a není ani tak důležité, co se děje, nýbrž jak je dění vnímáno“ - (Kalhous Z.; Obst O. a kol – 2009). Zjednodušeně by se dalo říci, že klima třídy je vlastně celková atmosféra ve třídě, kterou vytváří žáci společně s vyučujícím.

tom, aby se jejich výuka zefektivnila a školství dále rozvinulo. Důležitým nástrojem pro motivaci pedagogů je jejich další pravidelné vzdělávání. Pedagogové by měli možnost například zlepšit svoji počítačovou gramotnost a poznat výhody, který jim nabízí internet při přípravě na hodinu. Dále by mohli být školeni v různých vyučovacích metodách, nových trendech v didaktice, atd. Setkávání pedagogů z různých škol by také mohlo přinést pozitivní změny. Účastníci si při setkávání mohou mezi sebou vyměňovat různé zkušenosti z vyučování a mohou sdílet i další informace týkající se jejich práce. Stát by mohl například podporovat neziskové organizace, které se již školením učitelů v inovativních metodách zabývají.

I když některé kroky vedoucí k rozvoji kostarického školství mohou udělat pedagogové sami, v mnohých se neobejdou bez finanční podpory Ministerstva veřejného školství. Je totiž nutné pedagogiky k dalšímu dozdělávání motivovat, přičemž jedna z možností je finanční motivace. Pedagog, který prošel určitým počtem kurzů a nové poznatky by implementoval do výuky, by například mohl být finančně odměněn. Z toho plyne, že MEP by muselo uvolnit další finanční prostředky. I kdyby neexistovala finanční motivace učitelů a další dozdělávání by měli v rámci úvazku, tak by škola musela platit minimálně vzdělávací kurzy.

6.5. Příklady dobré praxe

6.5.1. Přátelé učení (*Amigos del Aprendizaje - ADA*)

V zemi působí i neziskové organizace zaměřené na školství. Grassrootové organizace – tedy ty, které vyrůstají ze zdola, mají pravděpodobně i větší efekt než koncepce vydávané ministerstvem. Příkladem jedné takové neziskové organizace mohou být Přátelé učení (*Amigos del Aprendizaje - ADA*). Tato organizace se snaží zavádět inovativní metody do kostarického školství. Vznikla v roce 1997 a v dnešní době se do její činnosti zapojuje více než 200 učitelů, 6000 žáků a kolem 500 dobrovolníků ve třech různých regionech Kostariky.⁹⁶ Organizace je podporována místními samosprávami, Ministerstvem veřejného školství, soukromými společnostmi a individuálními dárci.

---

⁹⁶ Amigos del aprendizaje – online, 2009

Hlavními cíli „Přátel učení“ je zajišťovat kurzy pro další vzdělávání pedagogů, pozvednout kvalitu veřejných škol prostřednictvím zavádění inovativních vyučujících metod. Cílovými skupinami projektů jsou tedy sami učitelé, kteří zavádějí inovativní metody do své výuky, rodiče a hlavně žáci, na které je program primárně zaměřen. Dobrovolníci pak pomáhají s chodem organizace. Na určitých školách, které jsou partnery projektu, jsou zapojeni i sami rodiče. Jsou pro ně pořádány speciální workshopy, kde si společně se svými dětmi mohou vyzkoušet konkrétní metodu v praxi. Cílem těchto workshopů je, aby se rodiče dozvěděli více o dění ve škole a o vyučování a uměli pak lépe pracovat s dětmi doma a pomáhat jim s učením.

Organizace se více zaměřuje na znevýhodněné děti. Dle statistik, uvedených na webových stránkách organizace pouze 3 z 10 dětí na základních školách dokončí školu střední. Toto číslo je hodně ovlivněno vzděláním rodičů. Stejně jako v České republice⁹⁷ i v Kostarice ve většině případů platí, že dítě z rodiny, kde mají rodiče pouze základní vzdělání, bude mít také nejvyšší ukončené vzdělání základní. Tento jev sociologové nazývají nerovné šance na vzdělání podle sociálního původu. Proto se programy organizace ADA zaměřují na celé rodiny, je totiž žádoucí, aby i rodiče pochopili důležitost vzdělání.

Metody, které proškolení učitelé používají při svých hodinách, jsou interaktivní a opírají se o pedagogickou teorii konstruktivismu, kdy žák není pouze příjemcem informace, ale naopak se aktivně zapojuje do výuky a informaci si sám konstruuje. Vyučující používá metody kritického myšlení, skupinové práce, diskuse apod. Při výuce se také používá mnoho názorných didaktických pomůcek, obrázkových učebnic, plakátů, různé barevné jmenovky, letáky, které si děti během hodin sami vyrábějí, a například na ně vypisují, co se ten den naučily. Inovativní metody jsou u žáků prostředkem pro zvýšení jazykových a komunikačních schopností, schopnosti porozumět cizímu textu a kriticky na něj pohlížet.

V roce 2008 bylo zapojeno do projektů organizace 27 škol, 95 učitelů a 2781 dětí a více než 300 dobrovolníků ze tří různých regionů.⁹⁸

---

⁹⁷ Katrňák, T. – Respekt, 2010

⁹⁸ Amigos del aprendizaje, Reporte Annual – online, 2008

6.5.2. Výukové projekty univerzity EARTH

Univerzita EARTH se nachází v provincii Limón (v málo obydlené oblasti). Samotný kampus univerzity se nachází přibližně šest kilometrů od hlavní silnice spojující města San José a Limón. Kampus je z několika stran obklopen pralesem a k hlavní silnici vede pouze jedna příjezdová cesta. V okolí kampusu se nachází několik vesnic – komunit, nebo pouze osad, ve kterých žijí rolníci pěstující ananas, *palmito*⁹⁹ a další tropické plodiny. Neblíží větší města v okolí jsou pak Siquirres a Guácimo.

Univerzita EARTH je velmi prakticky zaměřena, proto také studenti druhého ročníku musí absolvovat semestrální předmět, který se nazývá „komunitní rozvoj“. Studenti mají možnost vybrat si určitou oblast, ve které by chtěli okolním obcím – komunitám nějak pomoc při jejich dalším rozvoji. Možností je více, mohou například pomáhat místním rolníkům s pěstováním ananasu a dalších plodin, místní samosprávě s recyklací odpadu a úklidem, pracovat se ženami v komunitách apod. Určitá část studentů ale také pravidelně pomáhá s výukou na okolních primárních školách (jedná se o rurální, chudší oblast Karibské nížiny, kde jsou některé obce problematicky dostupné). Na začátku semestru si studenti připraví výukový plán, který pak schvaluje jejich tutor a vedení školy, kde praxi realizují. Většinou jde o témata spojená s ochranou a poznáváním přírody -jako jsou recyklace, pěstování plodin ve městech a na vesnicích, obhospodařování školního pozemku, zacházení s přírodními zdroji, zlepšování okolí školy apod. Před zahájením své praxe jsou studenti proškoleni v inovativních výukových metodách a je jim univerzitou poskytnut dostatek názorných didaktických pomůcek, včetně metodik. Většinou studenti vyučují ve dvojici a jejich hodina má podobu interaktivního workshopu.

Univerzita má také svoje vlastní vzdělávací centrum, kde mimo to, že pořádá dozdělávání místních zemědělců v nových pěstitelských technikách, vydává i didaktické materiály pro učitele a své studenty zaměřené na podobná témata, která poté studenti v rámci své praxe vyučují. Některé didaktické materiály distribuují i mezi rodiče dětí. Za všechny můžeme jmenovat projekt „Pěstování zeleniny pro budoucnost“ (*Sembrando para el futuro*), kde se snaží děti i jejich rodiče ve městech naučit pěstovat zeleninu v malých

---

⁹⁹ palmito – je v překladu střed palmy, jedná se o jakousi bílou jedlou dřeň, která se nachází ve stonku mladé palmy a slouží jako přísada do salátů, pokrmů apod.

prostorách. Obrázkové pracovní listy navádějí krok za krok, jak vypěstovat svoji úrodu třeba i ve stísněných městských podmínkách. Další publikací kolektivu profesorů univerzity je metodika Eko – gramotnost (*Eco-alfabetización*), kde se soustředí na témata ekologického zacházení s půdou, vodou, přírodními zdroji, odpadem apod. Metodiky je přestavují jednotlivé interaktivní workshopy na daná témata a je určena učitelům a studentům, kteří vyučují.

Obr. č. 10. – workshop s názvem „Recyklace“ zaměřený na další využití běžných materiálů – Centro Educativo Bilingue del Caribe, kampus EARTH, Guácimo – Limón¹⁰⁰

7. PROJEKT ZAMĚŘENÝ NA ZAVÁDĚNÍ INOVATIVNÍCH VYUČOVACÍCH METOD VEDOUCÍ KE ZVYŠOVÁNÍ EFEKTIVITY VÝUKY NA PRIMÁRNÍCH ŠKOLÁCH

Tato kapitola se zabývá představením konkrétního projektu nazvaného Střídání ročních období, který autorka realizovala na dvou primárních školách.

7.1 Definice základních pojmů a jejich klasifikace

Cílem této kapitoly je blíže vysvětlit a definovat pojmy, které se už v práci objevily v předchozích kapitolách – např. efektivní výuka, inovativní metody apod. Nejdříve je nutné zastavit se u pojmu vyučovací (někdy také výukové) metody.

7.1.1. Vyučovací metody

„V té nejobecnější charakteristice chápeme výukovou metodu pak jako cestu k dosažení stanovených výukových cílů.“¹⁰¹

Dle Kalhousa a Obsta je vyučovací metoda určitá cesta či postup nebo také způsob vyučování. Vyučovací metoda také popisuje činnost učitele vedoucí žáka k dosažení stanovených vzdělávacích cílů.¹⁰²

Různé definice výukových či vyučovacích metod jsou jednotné v tom, že metoda je vlastně cesta k cíli, který si na začátku hodiny vytyčíme. Tato cesta může mít ale více podob, a proto následuje několik dělení vyučovacích metod dle určitého úhlu pohledu, nebo určitého autora. Např. dělení dle fází vyučovacího procesu: utváření, upevňování a prověřování vědomostí. Nebo dle způsobu prezentace: slovní, názorné a praktické. Podle způsobu interakce mezi učitelem a žákem: frontální, skupinové, individuální.¹⁰³

Dále můžeme dělit vyučovací metody dle charakteru poznávacích činností žáka při osvojování obsahu vzdělávání a ze základní charakteristiky činnosti učitele, který tuto činnost ve výuce organizuje.¹⁰⁴

- Informačně-receptivní metoda – předává žákům hotové informace a je realizována formou výkladu, vysvětlování, popisu, ilustrací, použitím učebních pomůcek, poslechu, apod.
- Reproduktivní metoda – učitel konstruuje systém učebních úloh pro činnost, která je žákům již známa prostřednictvím informačně-receptivní metody. Je realizována čtením, psaním, řešením typových ústních úloh, napodobováním jazykových modelů apod.

---

¹⁰¹ KALHOUS Z.; OBSTA O. a kol – 2009

¹⁰² PRŮCHA J.; WALTEROVÁ E.; MAREŠ J., - 2003

¹⁰³ PRŮCHA J.; WALTEROVÁ E.; MAREŠ J., - 2003

¹⁰⁴ KALHOUS Z.; OBSTA O. a kol – 2009

- Metoda problémového výkladu – učitel vytyčí žákům problém, tj. takovou učební úlohu, na kterou žáci neznají odpověď a musí se k ní na základě osobních aktivit za pomoci učitele dopracovat.
- Heuristická metoda – osvojování zkušeností z tvořivé činnosti prostřednictvím jednotlivých etap.
- Výzkumná metoda – vyžaduje od žáků samostatné hledání řešení pro celistvý problémový úkol.

7.1.2. Inovativní vyučovací metody

Poslední dobou se stále častěji objevují knižní tituly s názvem inovativní/moderní vyučování, inovativní či moderní vyučovací metody¹⁰⁵. Velký počet škol a učitelů dnes zdůrazňuje, že při své práci právě tyto metody používají.

Definic, které vysvětlují, co tyto pojmy znamenají je málo. V pedagogickém slovníku se objevuje pouze termín inovace ve vzdělávání: „*Souhrnné označení pro nové pedagogické koncepce a praktická opatření, zvl. v obsahu a organizaci školní edukace, hodnocení žáků, klimatu školy příznivém k žákům i veřejnosti, včetně uplatňování nových technologií ve vzdělávání.*“¹⁰⁶

Termínem inovativní vyučovací metody můžeme rozumět, že jde o takové vyučovací metody, které jsou orientovány na žáka, který stojí v jejich centru. Žák se při těchto metodách aktivně podílí na procesu učení a výuka se přizpůsobuje jeho schopnostem¹⁰⁷. Inovativní vyučovací metody jsou prostředkem moderního pojetí pedagogiky, která stojí v opozici s tradiční pedagogikou.¹⁰⁸

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR vysvětluje pojem inovativní pedagogika ve své zprávě „*Rozvoj dovedností a kompetencí a inovativní pedagogika*“. Pod termínem

¹⁰⁵ Moderní pedagogika (Průcha Jan), Moderní vyučování (Petty, Geoffrey), Inovativní školy (Přehled pedagogiky Průcha Jan), Inovativní pedagogika – MŠMT, apod.

¹⁰⁶ PRŮCHA J.; WALTEROVÁ E.; MAREŠ J., - 2003

¹⁰⁷ TUNKROVÁ, Ž – 2008

¹⁰⁸ PRŮCHA, J. - 2002

inovativní pedagogika jsou tedy míněny netradiční vzdělávací metody a netradiční organizační formy vyučování – zejména takové, které jsou zaměřeny na aktivizaci žáků, činností pojetí vzdělávání a individualizaci výuky.¹⁰⁹ Mezi inovativní pedagogické metody, podle zprávy, patří: projektová metoda výuky, skupinové vyučování, kooperativní vyučování apod.

Na čem se všechny definice shodují je, že ať už to jsou moderní vyučovací metody či inovativní vyučovací metody, jde vždy o něco nového – respektive něco, co se v době minulé moc nepoužívalo, orientují se na žáka, který už není pouze pasivním příjemcem informace, ale je při výuce aktivní, žák je také motivován, se zájmem se do výuky zapojuje. Inovativní/moderní vyučovací metody jsou také prostředkem, jak dosáhnout vyšší efektivity výuky na školách.

V textu je používán pojem inovativní výukové metody spíše než moderní vyučovací metody (v mnoha ohledech jsou totiž oba termíny velmi podobné a v určité literatuře jde o termíny totožné). Autorka chápe pojem moderní pedagogika nadřazený pojmu inovativní výukové metody. V druhé části kapitoly jsou vyjmenovány některé metody, které se řadí do skupiny inovativní, dle již výše uvedené kategorizace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

Čím dál častěji se dnes ve školách používají například metody kritického myšlení. Jde spíše o ideální kompetenci, kterou by si žáci během vzdělávacího procesu měli osvojit. Používá se především v analýze textů, kdy by žák měl být schopen pozorně číst texty a roztřídit si informace, které již zná, které jsou pro něho nové, překvapivé nebo nepravděpodobné. Na základě třídění by si měl vytvořit kritický náhled na celý text¹¹⁰. Za všechny metody kritického myšlení jmenujme¹¹¹:

---

¹⁰⁹ KAŇÁKOVÁ M. – online, 2007

¹¹⁰ projekt Varianty, 2002

¹¹¹ kol. Autorů. Svět do všech předmětů, 2009

- Metoda špioni, která se používá na začátku hodiny pro motivaci žáků. Žáci se rozdělí do skupinek a každá skupinka si zvolí svého špiona, který pak dostává od vyučujícího indicie a cílem hry je uhádnout téma hodiny.
- Metoda V-CH-D (Vím – Chci se dozvědět – Dozvěděl jsem se), která pomůže žákům si uvědomit, co o daném tématu již vědí a co naopak ne. Na začátku hodiny si žák vytvoří tabulky se třemi sloupečky V-CH-D, do kterých si napíše, co o daném tématu víc a co se chce dozvědět. Na konci hodiny ještě doplní třetí sloupeček – Dozvěděl jsem se.
- Metoda I.N.S.E.R.T. – Tato metoda čtení textu procvičuje výběr informací podle důležitosti, jejich třídění a práci s nimi.
- Metoda pětilístek, která je vhodná především k reflexi na konci hodiny.

Dnes se můžeme setkávat celkem běžně na českých školách s dalšími inovativními metodami, jako jsou:

- brainstorming – „*Metoda brainstormingu spočívá v rychlém shromáždění a zapsání nápadů, námětů a informací. Cílem je vyprodukovat co nejvíce myšlenek nebo projednat nějaké téma ze všech možných úhlů v minimálním čase.*“¹¹² Většinou se tato metoda používá na úvod hodiny, když chcete například zjistit, kolik toho žáci o dané látce již vědí. V praxi se používá tak, že chcete například probírat v regionálním zeměpise Francii. Napíšete na tabuli slovo Francie a vyzvete žáky, aby říkali, co se jim vybaví (třeba pouze slova), když se řekne Francie. Jejich myšlenky zapisujete na tabuli. Mezi danými slovy můžete poté hledat souvislosti a dále spojovat. Důležité je, že se během brainstormingu se návrhy dětí nijak nehodnotí, zapisuje se vše.
- skupinová práce – „*Skupinové vyučování je forma práce ve skupinách menších než třída. Vyžaduje týmové úsilí, kooperaci, vzájemnou pomoc studentů a kolektivní*

---

¹¹² NÁDVORNÍK O.; VOLFOVÁ A., 2004

řešení problému. Studenti společnou prací všech členů skupiny plní určitý úkol, řeší daný problém.“¹¹³

„Skupinové vyučovací metody jsou ukázkou moderních, na žáka orientovaných vyučovacích metod, které formou vzájemné kooperace ve skupinách využívají všechna pozitiva aktivní práce žáků ve třídě i v domácí přípravě. Hovoříme-li o výuce ve skupinách, máme na mysli aktivní spolupráci žáků rozdělených do různě velkých pracovních týmů, ve kterých se aktivně, pod vedením svého učitele, učí.“¹¹⁴

Práce ve skupinách má své výhody i nevýhody. Kladná stránka této metody je, že žáci, kteří mají zábrany mluvit před celou třídou, se v malé skupince svých kamarádů mohou realizovat a v diskuzích ostych ztrácejí. Skupinová práce také více simuluje skutečnou situaci v budoucím zaměstnání, kdy žáci budou muset – ve většině případů - spolupracovat s jinými lidmi. Komplikace při práci ve skupinách mohou nastat tehdy, když žáci nejsou na tuto metody zvyklí, proto může trvat delší dobu, než se naučí spolupracovat s ostatními ve skupině. Také vždy nemusí dojít k přesnému rozdělení rolí ve skupině a stává se, že někteří žáci se na výsledku vůbec nepodílí, což může být demotivující pro ostatní aktivní členy skupiny. Anebo naopak, ti aktivní nedají možnost realizovat se méně aktivním členům. Nicméně i u tohoto jevu můžeme najít paralelu se skutečným životem, a tím žáky lépe připravit na konkrétní situace v jejich budoucím povolání.

- diskuse – jako vyučovací metoda se používá častěji, než si uvědomujeme. Geoffrey Petty ve své knize Moderní vyučování vytyčuje tři případy, kdy jsou diskuse považovány za přínosné.¹¹⁵

a) jestliže se vyučující potřebuje seznámit s názory a zkušenostmi žáků

b) jestliže se téma týká spíše hodnot, postojů a pocitů

---

¹¹³ NÁDVORNÍK O.; VOLFOVÁ A., 2004

¹¹⁴ SITNÁ, D. – 2009

¹¹⁵ PETTY, G. – 2006

c) v případech, kdy je třeba, aby se žáci naučili utvářet svoje vlastní názory.

- focus group (neboli fokusní skupina) – jedná se spíše o evaluační vyučovací metodu. Vhodná je především pro závěrečnou reflexi, kdy se hodnotí proběhlá hodina. Je náročná na přípravu pro vyučujícího, který si musí nejprve vytyčit cíl, kterého chce během focus group dosáhnout (co chce hodnotit) a poté připravit otázky pro žáky. Aplikuje se většinou tak, že žáci sedí v kruhu a vyučující se ptá např.: Co se naučili žáci nového, jak se jim průběh hodiny líbil, co se jim zdálo těžké, apod. Focus group není diskuse, protože žáci odpovídají na připravené otázky a dále o nich mezi sebou nediskutují. Důležitá je také role vyučujícího jako moderátora. Není nezbytné, aby každý žák odpověděl na danou otázku, ale je důležité dát rovnoměrně prostor všem, aby se vyjádřili a řekli svůj názor, což většinou bývá problém, protože v každé třídě se najdou žáci, kteří rádi odpovídají před třídou a žáci, kteří jsou spíše introvertní. Dobře provedená focus group však dává užitečnou zpětnou vazbu vyučujícímu.

7.1.3. Efektivní výuka

Efektivní výuka je dalším pojmem, který je v dnešní době v pedagogice velmi často používán. Je to opět jeden z pojmů, který má více definicí a každý autor ho chápe trochu jinak. Pedagogický slovník nabízí v tomto případě pouze definici efektivnosti vzdělávání, která je následující: „*Komplexní pojem vyjadřující, za jakých podmínek vedou určité „vstupy“ vzdělávacích procesů k určitým „výstupům“.* „*Vstupy*“ představují faktory dané charakteristikami subjektů a obsahu vzdělávání, podmínky tvoří charakteristiky procesů výuky a „*výstupy*“ jsou vzdělávací výsledky a efekty vzdělávání.“¹¹⁶

Velmi jednoduchou a pochopitelnou definici efektivní výuky používá K. Starý: „*Efektivní výuka – taková výuka, která v daných podmínkách přináší co nejvyšší možné výsledky žáků.*“¹¹⁷ Přičemž výsledky definuje jako rozdíl mezi vstupem a výstupem za určité období. Rozdíl může být:

---

¹¹⁶ PRŮCHA J.; WALTEROVÁ E.; MAREŠ J., - 2003

¹¹⁷ Starý, K. - 2006

- a) přírůstek znalostí a dovedností oproti počátečnímu stavu tzv. přidaná hodnota
- b) změna - přijetí všeobecně uznávaných hodnot a postojů

Proto, aby výuka byla efektivní, je nezbytné zvolit vhodnou vyučovací metodu, vyučovací pomůcky a také si dobře rozvrhnout strukturu hodiny.

7.2. Popis projektu „Střídání ročních období“

Záměrem projektu Střídání ročních období bylo zvýšit efektivitu výuky na dvou primárních školách v Kostarice. Jeho cílem bylo vytvořit a vyzkoušet metodiku na školami vydefinované téma, která bude využívat inovativních vyučovacích metod, které vedou k zefektivnění výuky (tedy k záměru projektu). Výstupy projektu byly následující:

- a) pedagogové mají přístup k metodickému materiálu, který dále mohou využívat při své výuce
- b) tematické workshopy byly realizovány na dvou školách

7.2.1 Realizace projektu

Projekt byl realizován v období od září do listopadu roku 2008 na dvou školách v distriktu Guácimo v provincii Limón v Kostarice. Autorka po uvedené době absolvovala stáž na kostarické univerzitě EARTH, která jí poskytla zázemí pro realizaci projektu.

Na začátku celého projektu probíhala fáze identifikace, která trvala dva týdny. Nejdříve bylo nutné seznámit se se vzdělávacím systémem v Kostarice jako celkem. Poté byla naplánována návštěva škol ve vesnicích v dosahu kampusu univerzity.¹¹⁸ Byly navštíveny školy v obcích La Josefína, Pocora, Mercedes, Guápiles a přímo na kampusu univerzity EARTH. Poté následoval výběr škol, ze kterého vyplynulo, že bude nejefektivnější zaměřit se na školy, které jsou univerzitnímu kampusu nejbližší. Dojíždění do okolních škol by bylo značně komplikované. Vybrány byly dvě odlišné školy – jak vyučovacím jazykem, tak zřízením:

Škola Carlose Chacon Chavarria, v obci Mercedes – Jedná se o státní primární školu (viz obrázek č. 9) se španělským vyučovacím jazykem, která se nachází v menší obci Mercedes,

---

¹¹⁸ Univerzita se nachází v chudší, rurální oblasti Karibské nížiny

s přibližně 2500 obyvateli¹¹⁹. Součástí školy je i mateřská škola. Školu navštěvují žáci od prvního do šestého ročníku.

Karibské vzdělávací centrum (*Centro Educativo Bilingue del Caribe*), kampus EARTH. Jedná se o soukromou školu s anglickým vyučovacím jazykem. Vzdělávací centrum bylo založeno již v roce 1969, primárně hlavně pro děti zahraničních pracovníků. Pod centrum dnes spadají tři školy v provincii Limón, přičemž jedna je právě v kampusu univerzity EARTH. Školu navštěvují děti od prvního do šestého ročníku a součástí je opět i školka. Počty žáků ve třídách bývají různé, ale většinou nedosahují více než deset žáků ve třídě. Třídy se dohromady neslučují, ani když je v některé z nich menší počet žáků (jak by se stalo na státní škole). Většina předmětů je vyučována v angličtině. Učebnice jsou taktéž v angličtině a jsou dováženy ze Spojených států amerických.

Ředitelkám vybraných škol byla nabídnuta spolupráce – respektive nabídka vyučovat na jejich školách zdarma interaktivní workshopy. Po řízených rozhovorech s ředitelkami a některými vyučujícími, bylo vybráno přírodovědné téma cyklus roku - ročních období v mírném pásu. A to z několika důvodů. Kostarika se nachází v tropickém podnebném pásu, kde se střídá pouze období sucha a dešťů, proto by bylo dobré dětem vysvětlit, jak se mění počasí během roku v jiných zemích – respektive v zemích mírného pásu. Další požadavky vyučujících byly, aby téma mělo souvislost s enviromentální výukou a aby hodiny byly prakticky a kreativně zaměřeny, protože na obou primárních školách chybí předměty podobné našemu praktickému vyučování či výtvarné výchově. Workshopy, které byly vytvořeny dle požadavků škol, byly pojmenovány „Střídání ročních období“.

Cílovou skupinou byly děti třetího a čtvrtého ročníku, protože téma bylo nejbližší jejich osnovám v předmětu věnovaném přírodním vědám. Bylo dohodnuto, že workshopy budou trvat přibližně 80 minut a půjde vždy o sérii čtyř na sebe navazujících hodin (jaro, léto, podzim, zima), které jedna třída absolvuje během dvou týdnů. Ředitelkám škol byla poté představena následující struktura hodiny a vyučující metody.

---

¹¹⁹ odhad, INEC, Población – online, 2010

7.2.2. Metodika – jako jeden z výstupů projektu

Jak už bylo uvedeno výše, jedním z výstupů, který během projektu vznikl, byla metodika, ve které jsou popsány jednotlivé workshopy. Metodika je doplněna o fotografie z vyučování. Jejím cílem bylo pokusit se zajistit udržitelnost projektu. Workshopy byly lektorovány zahraničními studentkami univerzity EARTH, kteří se podílely i na jejich přípravě.¹²⁰ Při realizaci výuky byli ve většině případů přítomni i vyučující, které pak metodiku dostali, aby ji mohli i nadále využívat při své výuce. Metodika byla zanechána i tutorovi projektu pro další studenty univerzity EARTH, kteří by ji mohli využívat například při výuce na školách v rámci předmětu Komunitní rozvoj.

Metodika byla napsána ve španělštině a angličtině, v závislosti na vyučovacím jazyku školy, kde byla realizována. Na následujících stránkách je uvedena třetí část metodiky přeložená do češtiny, která se věnuje podzimu. Celá metodika je publikována v příloze práce.

Struktura jednotlivých workshopů je stejná a využívá model E-U-R aktivního vyučování.

Evokace – první část struktury - má několik funkcí. Slouží k tomu, abychom žáka seznámili s obsahem hodiny. Tím si žák bude moci přiřadit probíranou látku v hodině do širšího kontextu ve své paměti a získané informace si více zapamatuje. Během evokace si také žák uvědomuje informace, které už o daném tématu ví. Tato první fáze také slouží k aktivizaci žáka, snaží se v něm vzbudit zájem o danou látku. Evokace má také žáka motivovat, aby se o učivo začal aktivně zajímat a začal o něm přemýšlet a nekriticky ho přijímat. Při samotné realizaci workshopů byla jako výuková metoda zvolena nejčastěji diskuse, brainstorming nebo aktivita zaměřená na týmovou spolupráci.

Uvědomění si významu – je hlavní a nejdelší aktivitou hodiny, v níž seznamujeme žáky různou formou s novými informacemi. Důležité je, aby i po celou dobu této části neztratili žáci zájem a motivaci o probírané učivo a byli stále aktivními. Tyto faktory hodně závisí na vyučujícím, který se musí soustředit na to, aby nové informace podával pro žáky zajímavou formou a aby hodina byla interaktivní. V této fázi se může lehce stát, že vyučující použije pro žáky nezajímavou výukovou metodu a žáci tak ztratí zájem a motivaci

---

¹²⁰ Lektorky workshopů byly dvě: autorka práce a studentka Mendlovy univerzity v Brně – Adéla Hamplová

o učivo navozené ve fázi evokace. V metodice byla hlavní část strukturována následujícím způsobem. Během hlavní fáze workshopu bylo dětem představeno jednotlivé roční období, při samotném výkladu faktů byly využívány obrázky, nákresy, plakáty apod., některé z nich si děti během vyučování sami vytvářely. Nejčastější výukovou metodou byla skupinová práce a diskuse. Obsahovou páteří všech čtyř workshopů, které na sebe navazovaly, byl příběh o stromu a jeho kamarádech - včelce, ptáčkovi, klukovi a holce - které si děti sami pojmenovali. Na všech postavičkách bylo různými způsoby názorně ukázáno, jak se mění jejich chování, vzhled a aktivity během roku.

Reflexe – je poslední fáze výše uvedeného modelu, ač může trvat pouze posledních pět až deset minut hodiny, přesto je velmi důležitá. V této fázi dochází k opakování probraného učiva. Žáci si tak nově získané informace opevňují a spojují. Závěrečná reflexe měla během workshopů většinou podobu diskuse, kdy se děti spolu navzájem pod vedením lektora bavily o tom, co pro ně bylo nové, co už věděly a byla také opakována jednotlivá fakta.

PODZIM

🕒 CELKOVÝ ČAS: 75 - 80 minut

POČET ŽÁKŮ: 6-10

Výukové metody, použité v tomto programu

- skupinová práce
- diskuse
- brainstorming
- tvořivé aktivity – kreslení, vybarvování, lepení, atd.

CÍLE WORKSHOPU:

- žák dokáže vyjmenovat, jak jdou po sobě roční období i měsíce
- žák popíše, jak vypadá strom na podzim a co se děje s jeho listy
- žák vyjmenuje, jaké ovoce dozrává na podzim a jaké v létě
- žák vysvětlí, jak se chová/co dělá vlaštovka, veverka a včelka na podzim

1) Úvod hodiny

🕒 čas: 5 minut

- *Pro začátek si s dětmi vyrobte cedulky se jmény – můžete využít barevné papíry.*
- *Vysvětlete dětem, co se bude v dnešní hodině dít.*

2) Ice-breaker - puzzle

🕒 čas: 10 minut

✂️ předem si připravte:

Kruh rozdělený do 12 stejně velkých částí, které mají reprezentovat 12 měsíců, které jsou od sebe barevně rozlišené dle ročního období – (jaro – zelené, léto – žluté, podzim – hnědý a zima – modrá) – poté části rozstříhejte (*viz obrázek A*). Pokud máte ve třídě více dětí, rozdělte je na skupiny po cca 5 žácích a připravte si více těchto kruhů.

obrázek A

Při této aktivitě by měly děti spolupracovat mezi sebou a znovu kruh sestavit. Aktivita slouží k zopakování si názvů jednotlivých měsíců. V této aktivitě se počítá, že děti jsou již z předešlých programů seznámené s názvy ročních období. (Vyšším ročníkům můžete aktivitu ztížit tím, že měsíce nevybarvujete podle ročního období, ke kterému patří.)

V daném čase by si děti měly zároveň zopakovat názvy jednotlivých měsíců i ročních období a také vědět, který měsíc patří ke kterému období. Můžete se vrátit také k aktivitě z prvního workshopu a s dětmi si zopakovat, který měsíc má kdo narozeniny.

3) Brainstorming podzim

🕒 čas: 10 – 15 minut

Zeptejte se žáku, co se jim vybaví, když se řekne slovo podzim. Jejich návrhy poté zapište na tabuli. Vyzvěte žáky, aby některé své myšlenky rozvedly, pomůže to rozvíjet jejich komunikační schopnosti. Díky této aktivitě můžeme zjistit, co žáci vědí o tématu.

Užitečné informace pro lektory¹²¹

Pokud děti neznají odpověď na výše uvedené otázky, přečtete jim následující text.

Podzim je roční období, které přichází po létu. Dny se pomalu krátí – sluníčko zapadá dříve než v létě, teploty se pomalu snižují, a proto lidé začínají nosit teplejší oblečení. Listy na stromech začínají měnit svou barvu ze zelené na žlutou, oranžovou a postupně i hnědou, protože už také nemají dostatek slunečního svitu. Podzim je také období kdy dozrává na stromech některé ovoce (například jablka, hrušky a švestky) a lidé ho postupně sbírají.

¹²¹ V metodice musely být i jakési základní informace o ročním období pro učitele, kteří ji budou používat, protože ani oni mnohdy netuší, jak se příroda v mírném pásu během roku mění.

SLOVNÍČEK¹²²

Fall, autumn (otoño), get ripe (madurar), leaves (hojas), apple (manzana), pear (pera), plum (ciruela) grow (crecer), geese (gansos), swallow (galondrina), squirrel (ardilla)

5) Hlavní aktivita – Strom a jeho kamarádi

🕒 čas: 35 minut

Předem si připravte:

1. Plakát podzim před (viz obrázek B)
2. Tempery, štětce a menší listy ze stromů
3. Kartičky s obrázky ovoce a hub (viz obrázek C)
4. Vytvořte si obrázky ptáčka Luka, jeho kamarádky vlaštovky Amy a včelky Jerry (viz obrázek D)

Obrázek B – Plakát před hodinou a po hodině

¹²² Součástí metodiky je i slovníček pro výuku v anglicky mluvících školách. Slovíčko je uvedené jak ve španělském, tak i anglickém jazyce. Může se stát, že jména některých zvířat či rostlin nebudou vyučující vůbec znát ani ve španělském jazyce, natož v anglickém, protože se tyto organizmy ve Střední Americe nevyskytují (např. vlaštovka), proto v tomto případě mohou využít slovníčku.

Obrázek C

Obrázek D

V následujících aktivitách budou děti pracovat s předem připraveným plakátem

Aktivita 1 – Podzimní barvy

🕒 čas: 15 minut

Žáci pracují ve skupinách, které si mezi sebou rozdělí následující aktivity:

-vyzvěte žáky, aby vybarvili na plakátu podzimní trávu, ale nejprve s nimi prodiskutujte, jakou barvu mají použít – zelenou se žlutou, protože na podzim tráva žloutne

vyrobite s dětmi listy stromu – vždy reálný zelený list nabarvěte temperou a pak ho otiskněte na plakát. Dejte dětem čas, aby se u aktivity prostřídaly. U této aktivity jim vysvětlete, jakou barvu mají na podzimní listy zvolit a proč.

Aktivita 2 – Ovoce

🕒 čas: 10 minut

Ukažte dětem připravené kartičky s ovocem a plodinami. Nejdříve nechte děti, ať se pokusí ovoce pojmenovat a poté společně prodiskutujte, jaké ovoce dozrává na podzim. Poté ovoce nalepte na plakát do košíku Amandy a Jacka.

Activity 3 – Zvířátka v zimě

🕒 čas: 10 minut

Povídejte si s dětmi o včelce Jerry, ptáčku Lukovi a jeho kamarádce vlaštovce Amy, které na podzim opouští svůj domov.

Když se na podzim začíná pomalu ochlazovat, mnoho rostlin umírá a bývá pro některá zvířátka těžší najít potravu, proto mnozí z nich si dělají přes rok zásobu jídla na zimu. Například veverka, která si schovává oříšky. Některá zvířátka se kvůli potravě a teplu stěhují do míst, kde není tak těžké potravu najít. Někteří ptáci (například vlaštovky) se stěhují do teplejších míst. Vědci toto stěhování nazývají migrace zvířat.

6) Reflexe

🕒 čas: 10 minut

Reflexe by měla zahrnovat shrnutí a zopakování všech nových poznatků, které se žáci naučili. Může být vedena například formou diskuse.

Obr. č. 11 – Ukázka workshopu Podzim z metodiky „Střídání ročních období“ (kráceno)

7.2.3. Realizace výuky na vybraných školách

Karibské vzdělávací centrum

Interaktivní výukové programy (workshopy) projektu Střídání ročních období byly nejdříve realizovány v Karibském vzdělávacím centru na kampusu univerzity EARTH. V původním plánu bylo, že sérií čtyř workshopů projdou během 14 dní žáci třetí a čtvrté třídy. Bohužel tento plán se nepodařilo dodržet (více v následující kapitole). Pozitivním faktorem při realizaci workshopů na této škole byl počet žáků ve třídě, který nepřesáhl deset. Při výuce bylo znát, že žáci jsou zvyklí pracovat ve skupinách, proto některé aktivity zvládali vyřešit až překvapivě rychle. Složení žáků ve třídě bylo velmi multinárodnostní¹²³, proto se dařilo rozvíjet i diskuse o tom, jak se charakterizují jednotlivá roční období apod., někteří žáci

---

¹²³ Ve třídě byli zastoupení jak rodilí Kostaričané, tak i děti mezinárodních pracovníků, kteří se častěji stěhovali. Například dvojčata, jejichž rodiče vyučovali na univerzitě (tatínek byl Francouz a maminka Kanaďanka a nyní žili v Kostarice) a kluci tak ve svých osmi letech uměli plynule francouzsky, anglicky a španělsky.

s tímto tématem měli zkušenosti z vlastního života a aktivně znalosti předávali svým vrstevníkům. Z ostatních úkolů dělalo žákům ze začátku problémy vyjmenovat, jak jdou po sobě roční období i měsíce roku. Může to být způsobeno tím, že nejsou zvyklí memorovat poznatky nazpaměť. Většinu aktivit plnili žáci aktivně a se zájmem. Dle slov jejich vyučujících - bylo to pro ně „něco“ nového. Workshopy v této škole probíhaly ve volnější atmosféře. Dle slov tutora projektu profesora Montoyi jsou hodiny v této škole dynamičtější.¹²⁴

Škola Carlose Chacon Chavarria

Vybrané školy, jak už bylo uvedeno výše, jsou celkem odlišné, proto byla v jistých faktorech odlišná i výuka. Ve škole Carlose Chavarrii v obci Mercedes byly děti více ukázněné. Nebyly však zvyklé pracovat ve skupinkách, proto některé aktivity trvaly déle a ze začátku se nedařilo zapojit všechny děti, pro ty byly vymyšleny souběžné aktivity. Celkově látka o střídání ročních období byla pro děti nová. Většinou šlo totiž o žáky, kteří po celý svůj dosavadní život žili ve své vesnici a mnozí z nich ještě ani nenavštívili hlavní město. Proto bylo někdy obtížnější vysvětlovat jim, jak vypadá rok v Evropě a USA. Na druhou stranu ale byly děti zvyklé memorovat poznatky, proto jim nedělalo moc velké problémy naučit se, jak jdou po sobě roční období i měsíce roku. Větší problémy při realizaci projektu na této škole byla domluva s paní ředitelkou (viz následující kapitola).

Souhrnem by se dalo říci, že žáci obou škol se aktivně zapojovali do workshopu. Jejich zájem můžeme vysvětlit tím, že v osnovách chybí jakési praktické vyučování či výtvarná výchova.

Více zájmu projevovali žáci ze státní školy, možná proto, že pocházejí z chudších poměrů a workshopy byly jednou z mála možností, kdy mohou kreativně pracovat a využívat neomezeně veškeré pomůcky.

---

¹²⁴ Za tímto pojmem se skrývá, že žáci si při vyučování mohou dělat téměř vše, co chtějí, a někdy se jejich nápady setkají s obdivem. Jeden příklad za všechny. Během workshopu podzim děti obtiskávaly na připravený plakát listy. Jednoho chlapce napadlo, že by mohl zkusit obtisknout list ne na papír, ale lektorce na nohu. Za tento čin, který by asi v našich školách skončil minimálně poznámkou pro rodiče v žákovské knížce, byl pochválen, protože tím vlastně vymyslel bodypainting.

7.2.4. Neúspěchy projektu – problémy při realizaci

Při realizaci každého projektu v kulturně odlišném prostředí je nutno počítat s menšími či většími komplikacemi. Na některé z nich je možno se dopředu připravit díky nastudování příruček či průvodců apod., i přesto ale přicházejí situace, se kterými se v přípravě projektu nepočítalo, a je třeba na ně patřičně reagovat.

Jedním z limitujících faktorů tohoto projektu byl čas, přesněji řečeno pojetí času, které je v Latinské Americe hodně odlišné od toho evropského. Původní plán projektu byl, že by se workshopy mohly vyučovat na více než dvou školách a projektem by mohlo projít více studentů, během dvou měsíců vyčleněných na výuku. Čas Evropanovi v Latinské Americe¹²⁵ komplikuje práci hned v několika rovinách. Když je schůzka naplánovaná na určitou hodinu, Kostaričané se opravdu snaží čas dodržet, zpoždění 15 minut se nebere jako zpoždění – je to něco přirozeného, ale pokud jim do toho něco přijde, není vzácností, že přicházejí až o hodinu později. V tomto případě si už zpoždění uvědomují, ale rozhodně se necítí nějakým způsobem provinile a nemají (ve většině případů – určitě existují výjimky) potřebu se omlouvat, přichází o hodinu později, ale vždy s úsměvem na tváři. Zkrátka čas není důležitý. Stejně tak dojednaný termín. Za souhlasu obou aktérů se shodnete, že další workshop se bude konat příští úterý. Nic vám ale nezaručí, že to tak opravdu bude. Při realizaci projektu se několikrát stalo, že v dojednaném termínu lektorky přišly do školy, vyučující jim poděkovala za snahu a s úsměvem oznámila, že dneska už mají naplánované něco jiného. Stalo se také, že učitelka nebyla v dojednaný termín ve škole vůbec. Postupem času se ukázalo jako efektivnější buď se vůbec nedomlouvat a rovnou přijít, nebo se domlouvat pouze na časový horizont maximálně dvou dnů. Plánovat něco na další týden se ukázalo jako kontraproduktivní. Další zkušenosti ukázaly, že plánování všeobecně - respektive evropské plánování (mít naplánovaný podle diáře den po dni, hodinu po hodině) - je v Latinské Americe téměř nemožné. Pojetí času ale v některých případech ovlivnilo projekt pozitivně, přesné časové rozvržení aktivit v metodice se ukázalo jako nepotřebné. I když bylo vyučujícím oznámeno,

---

¹²⁵ V některých případech je používán termín Latinská Amerika i přesto, že autorka působila pouze v Kostarice. Na univerzitě EARTH je totiž multi-národnostní složení (jsou zastoupeni studenti téměř ze všech zemí Latinské Ameriky) a autorka tak měla možnost poznat i časové pojetí jiných latino-amerických národů.

že workshop bude trvat 80 minut, nebyl problém ho protáhnout v případě potřeby i na dvě hodiny.

V souvislosti s dohodami se vyskytl další problém projektu. Hned od počátku bylo vyučujícím vysvětleno, že je nutné, aby cyklem workshopů prošla ta samá třída, protože na sebe navazují. I zde nastalo nedorozumění. Stávaly se případy, že když se vyučoval například již třetí workshop o podzimu, bylo zjištěno, že z nepochopitelných důvodů někteří žáci ještě neprošli prvním ani druhým workshopem o jaru a létu, což zkomplikovalo práci lektorovi. Chyba byla nejspíš v komunikaci, kdy vyučující možná nepovažovali za nejnutnější, aby se workshopu účastnila ta samá skupina žáků, protože jim to nebylo dostatečně vysvětleno.

Dalším problémem bylo získat od vyučujících zpětnou vazbu nebo konstruktivní kritiku, jak k výuce workshopů, tak i celé metodice. Jedním z možných příčin bylo všeobecné nadšení u Kostaričanů ze všeho evropského. Někteří Kostaričané totiž k Evropě vzhlížejí jako k něčemu dokonalému, k vrcholu blahobytu. Tudíž všechno, co Evropané říkají a dělají, je dobré a pozitivní, stejně tak jako celá Evropa. Většina z nich má ale o Evropě velmi zkreslené, až naivní představy. Když byly učitelé žádni o konstruktivní kritiku, odpověď vždy byla, že všechno bylo perfektní. Podobná reakce byla i od ostatních lidí (tutora projektu, studentů, ředitelek), kteří byli požádáni o hodnocení.

Všeobecně „evropské myšlení“ se ukázalo, jako další překážka. Když celý život člověk tráví v určitém kulturním prostředí, podvědomě očekává, že věci, které fungují doma, budou fungovat i v prostředí, ve kterém nyní realizuje svůj projekt. To může být další překážka projektu realizovaného v kulturně odlišném prostředí, která se v určité chvíli projeví, je velmi těžké ji předcházet. Když člověk pracuje v nějakém odlišném prostředí, není jednoduché se úplně oprostít od dosavadního smýšlení a naladit se na myšlení místních lidí. Pořád se podvědomě spoléhá, že to co je automatické v Evropě, je automatické i v Kostarice. Konkrétním příkladem může být to, že v rámci workshopů bylo spoléháno na to, že kostarické školy mají podobné vybavení jako školy v České republice a že děti mají alespoň základní znalosti tématu střídání ročních období. Na začátku projektu děti neuměly vyjmenovat roční období, proto musela být mírně pozměněna metodika a musela být přidána aktivita na zapamatování si ročních období, nebo lektorky musely na

příští hodinu nakreslit mapu světa, aby dětem mohly vysvětlit, kde leží Evropa, USA atd., protože ve škole nebyla žádná mapa světa ani atlas, na což bylo taktéž v metodice spoléháno.

7.2.5. Závěrečné hodnocení projektu - diskuse

I přes veškeré překážky se projekt může hodnotit jako úspěšný. Projektem (cyklem 4 workshopů) prošlo přibližně 40 dětí ze dvou škol. V průběhu září až listopadu bylo realizováno celkem 12 workshopů, jejichž minimální doba trvání byla 80 minut. Ta se lišila v závislosti na tom, jaký čas workshopu vyhradil učitel. Otázkou zůstává udržitelnost projektu. Metodiky byly distribuovány jak do škol, ve kterých projekt probíhal, tak byly dány k dispozici studentům univerzity EARTH, kteří v rámci předmětu „komunitní rozvoj“ připravují programy pro základní školy. Jistou nevýhodou metodiky v praxi může být předpoklad, že lektor či učitel, který podle ní vyučuje, má již základní znalosti o cyklu roku v mírném pásmu. Příprava jednotlivých workshopů je také relativně časově náročná. Učitel si musí dopředu připravit plakát se stromem, obrázky zvířátek apod. Tyto důvody mohou být limitující pro některé učitele v používání metodiky.

Záměrem projektu bylo zvýšit efektivitu výuky na dvou primárních školách v Kostarice. A jeho cíle pak vytvořit a vyzkoušet metodiku na školami vydefinované téma. Cíle byly splněny. Díky projektu vznikla metodika „Střídání ročních období“, která byla vyzkoušena na dvou základních školách a byla dána učitelům k užívání. Jak přispěl projekt ke svému záměru, není jednoduché určit. Za předpokladu, že vyučující používají metodiku i po skončení projektu, je velmi pravděpodobné, že díky interaktivním metodám, které metodiky využívá, si žáci odnášejí z hodiny více informací, než kdyby látka byla probírána klasickou frontální výukou. Jistý dopad na zvýšení efektivity výuky mohl projekt mít i v případě, kdy byl při výuce workshopů přítomný pedagog. Mohl se tak inspirovat a určité metody využívat i v jiných předmětech. Přesné zjištění, zda projekt přispěl ke svému záměru, by vyžadovalo strukturovanou evaluaci projektu, která prováděna nebyla.

8. ZÁVĚR

Ač je Kostarika některými zdroji označována za rozvojovou zemi, je nesporné, že má velmi promyšlené a moderní řízení školského systému, v němž hlavní roli hraje Ministerstvo veřejného školství. Za rozvoj školství vděčí Kostarika především osvíceným prezidentům 19. a 20. století, pro které bylo budování vzdělanosti v zemi prioritou. O tom svědčí i závěr projevu bývalého ministra školství Eduarda Doryana z roku 1997: „Globalizace byla vždy v povědomí našich občanů. V minulém století jsme byli mezi prvními národy, které instalovaly elektrické osvětlení. I v dalším tisíciletí budeme pokračovat v duchu globalizace a to tím, že zavedeme počítač do každé učebny, naučíme mladou generaci anglicky a vybavíme ji znalostmi a dovednostmi nezbytnými k tomu, aby se z ní stali světoví občané.“

Kostarika se i dnes snaží vylepšovat kvalitu svého školského systému, o čemž svědčí i koncepce a jednotlivé projekty, které Ministerstvo veřejného školství realizuje. Školství je pro žáky a studenty zdarma až po vysoké školy, kde ale studenti platí nízké školné – studují-li na státních vysokých školách.

Vláda by měla ale dávat větší důraz na implementaci svých koncepcí a rozhodnutí do reality. V Kostarice jsou totiž stále viditelné regionální disparity v kvalitě vzdělávání. V posledních letech opět začínají klesat finance určené na oblast školství. Je tu také určitá závislost školského systému na zahraniční spolupráci, která na jednu stranu může do systému přinést inovace, na druhou stranu na těchto prostředcích nesmí být sektor závislý. Prostředky plynoucí na rozvojovou spolupráci se můžou velmi rychle snížit (zvláště pak v dnešní době „ekonomické recese“), což může školství citelně pocítit.

V Kostarickém školství je velký potenciál pro zavádění inovativních vyučovacích metod, které mohou výuku zefektivnit. Je ale velmi důležité, aby sami vyučující pochopili výhody inovativních metod a aktivně je sami zařazovali do výuky. To bude pro kostarické školství velká výzva. Proškolení učitele a motivovat je v používání inovativních metod totiž není jednoduchý a krátkodobý proces. Je potřeba promyšlený systém dalšího dozdělávání pedagogů. V tomto směru lze určitě využít potenciálu nevládních organizací, které se touto oblastí již zabývají (viz zmíněná organizace Přátelé učení) a podpořit je v jejich činnosti, zejména pak v zaměření na učitele. Někteří pedagogové jsou otevření novým

poznatkům, což také vyplynulo z mého projektu, který měl za úkol pomocí inovativních metod zvýšit efektivitu ve vzdělávání. I kdyby školení pedagogů převzaly nevládní organizace, budou školy i tak potřebovat podporu Ministerstva veřejného školství, zejména pak finanční. Nemusí jít o navyšování rozpočtu, ale stačilo by ho efektivněji přeskupit.

9. SHRNUÍ – KLÍČOVÁ SLOVA

Klíčová slova

- kostarický školský systém
- Ministerstvo veřejného školství Kostariky
- rozvojový potenciál
- inovativní vyučovací metody
- efektivita výuka

Diplomová práce je rozdělena do dvou částí. V první části je popsána všeobecná charakteristika Kostariky a dále analyzován školský systém, včetně jeho historických souvislostí od příchodu Španělů – jako zakladatelů dnešního školství – přes osamostatnění země až po současnost. V práci je uvedeno schéma školského systému a poté popsány jednotlivé stupně škol od školek po univerzity. Další kapitoly jsou věnovány financování školského systému a také Ministerstvu veřejného školství Kostariky, jako řídicího orgánu, a jeho koncepci Vzdělávací politiky 21. století.

Druhá část práce je zaměřena více prakticky na rozvojové potenciály školství, které jsou čerpány z některých slabých stránek SWOT analýzy. Autorka strávila v Kostarice tři měsíce, při kterých realizovala svůj vlastní projekt, zaměřený na implementaci inovativních výukových metod na kostarických základních školách. Do diplomové práce tak vnáší některé vlastní informace a poznatky. V praktické části jsou vysvětleny pojmy jako moderní či inovativní výukové metody. Zveřejněn je i výstup autorčina projektu – metodika pro základní školy s názvem „Střídání ročních období“ a celý projekt je následně popsán, včetně jeho realizace, nedostatků, dodržení záměru, cílů a analýzy jeho udržitelnosti.

Summary

Key words:

- Costa Rican educational system
- Ministry of public education of Costa Rica
- developing potential
- innovative educational methods
- effective teaching

Diploma thesis is divided into two parts. First part focuses on general characteristic of Costa Rica, analysis of educational system and its historical context (from the Spanish time through independence to these days). There is also public scheme of educational system and every level of system is described (from preschool to university). Following chapters are about financing educational system and the role of Ministry of Public Education of Costa Rica and its conception of the Educational politics for 21st century.

The second part of diploma thesis is focused more practically on the fields of potential development of education. These fields were defined in SWOT analysis of the educational system. The author spent three months in Costa Rica, where she realized her own project focused on implementation of innovative educational methods in the Costa Rican primary schools, and so the practical part also includes her experience. Moreover, explanation of terms such as modern and innovative educational methods is also included. Finally, the work also devotes a chapter to the description of the author's project – its realization, output - methodology for teachers - called „*Changing of the season*“and the analysis of the project from the perspective of its main goal, objectives and sustainability.

10. SEZNAM ZDROJŮ

- A Brief History of Costa Rica [online]. 1995-2010 [cit. 2010-03-13]. Central America. Dostupné z WWW: <<http://www.centralamerica.com/cr/info/history.htm>>.
- Amigos del aprendizaje [online]. 2009 [cit. 2010-07-10]. ADA. Dostupné z WWW: <<http://amigosdelaprendizaje.squarespace.com/>>.
- Amigos del aprendizaje [online]. Reporte Annual, 2008 [cit. 2010-07-10]. ADA. Dostupné z WWW: <<http://amigosdelaprendizaje.squarespace.com/storage/2008InformeADAAnualfinal.pdf>>.
- ASENJO, Joaquín, MACÍAS, Óscar. OEI - Organización de Estados Iberoamericanos : Para la Educación, Ciencia y la Cultura [online]. 2003 [cit. 2010-02-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.oei.es/quipu/costarica/>>.
- BELZ, Horst; SIEGRIST, Marco. Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: Východiska, metody, cvičení a hry. Praha: Portál, 2001. 376 s. ISBN 80-7178-479-6.
- BURGOS GÓMEZ, Elio Arturo. El crecimiento de la educación superior en Costa Rica. Revista Acta Académica : Universidad Autónoma de Central América [online]. Leden 1998, 1, [cit. 2010-08-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.uaca.ac.cr/actas/1987feb/eburgos.htm>>.
- Business Source Complete [online]. 2006 [cit. 2010-08-02]. Country Profile. Costa Rica, 2006. Dostupné z WWW: <<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bth&AN=21777538&site=e=ehost-live>>. ISSN 1366-4182
- CLARK, C., Gill. The Educational System of Costa Rica. Non-Journal : Department of Education, Washington, DC. [online]. 1980, Non-Journal, [cit. 2010-03-02]. Dostupný z WWW: <http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/custom/portlets/recordDetails/detailmini.jsp?_nfpb=true&_ERICExtSearch_SearchValue_0=ED205434&ERICExtSearch_SearchType_0=no&accno=ED205434>.
- Con tu proyecto de estudios [online]. San José : 2007, 2010 [cit. 2010-06-30]. CONAPE. Dostupné z WWW:

- <http://www.conape.go.cr/main.php?action=&artid=369&catid=138&template=art_list.tpl>.
- Consejo Nacional de rectores. Oficina de planificación de la educación superior [online]. listopad, 2004 [cit. 2010-05-15]. La educación superior universitaria en costa rica. Dostupné z WWW: <http://tuning.unideusto.org/tuningal/images/stories/presentaciones/costa_rica.pdf>.
  - Consejo nacional del rectores. [online]. listopad, 2004 [cit. 2010-03-20]. La educación superior universitaria en Costa Rica. Dostupný z WWW:<http://tuning.unideusto.org/tuningal/images/stories/presentaciones/costa_rica.pdf>.
  - Constitución política de la república de COSTA RICA [online]. 2001 [cit. 2009-12-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.constitution.org/cons/costaric.htm>>.
  - Development and InterCultural Education. Global Dimensions. Dublin: DICE, 2008. 128 s.
  - Diplomacy in Action : Costa Rica [online]. 2006 [cit. 2010-03-20]. US. Department of state. Dostupné z WWW: <<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2019.htm>>.
  - ESCALANTE, Dr. Manuel A. A History of Education in Costa Rica, California: University of La Verne, June 2001 [cit. 2010-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.amschool.edu.sv/mined/LAm%20Models/mae.pdf>>.
  - EuropeAid. PROGRAMME REVIEW : Costa Rica. COUNTRY BRIEFING ON REGIONAL COOPERATION PROGRAMMES [online]. July, 2010, 1, [cit. 2010-08-03]. Dostupný z WWW: <<http://ec.europa.eu/europeaid/where/latin-america/regional-cooperation/documents/costarica.pdf>>.
  - External Relation : Costa Rica [online]. 2007, 12/12/2009 [cit. 2010-03-13]. European Commission. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/external_relations/costarica/csp/07_13_en.pdf>.
  - Global exchange [online]. Global Economy. 2007 [cit. 2010-04-17]. CAFTA - background. Dostupné z WWW: <<http://www.globalexchange.org/campaigns/cafta/background.html>>.

- Human Development Reports [online]. 2009 [cit. 2010-03-13]. UN Statistics. Dostupné z WWW: <<http://hdr.undp.org/en/statistics/>>.
- INEC - Costa Rica : Instituto Nacional de Estadística y Censos [online]. Censo de población 2004 [cit. 2010-02-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.inec.go.cr/>>.
- Instituto Interamericano de derechos humanos : Costa Rica – Programa Nacional de Educación en Valores [online]. 2006 [cit. 2010-04-03]. IIDH. Dostupné z WWW:<<http://www.iidh.ed.cr/Documentos%5CInformes%5CIEducacion%5CPLANES%5CEducacion%20en%20valores%5CCosta%20Rica.pdf>>.
- International Data Base [online]. 2010 [cit. 2010-04-17]. U.S. Census Bureau. Dostupné z WWW: <<http://www.census.gov/ipc/www/idb/country.php>>.
- KALHOUS, Zdeněk; OBST, Otto, a kol. Školní didaktika. Praha: Portál, s.r.o., 2009. 447 s. ISBN 978-80-7367-571-4
- KAŇÁKOVÁ, Martina . Rozvoj dovedností a kompetencí a inovativní pedagogika [online]. srpen 2007 [cit. 2010-08-04]. MŠMT. Dostupné z WWW: <www.msmt.cz/uploads/VKav_200/Eu_CZ.../rozvoj_doved_kompet.pdf>.
- KATRŇÁK, Tomáš. Ve stopách rodičů. Respekt. 28.6.-11.7.2010, XX, 26/27, s. 98-100.
- kol. Autorů. Svět do všech předmětů: Globální témata pro 2. stupeň ZŠ a víceletá gymnázia. 1. vydání. Brno: Společnost pro Fair Trade ve spolupráci s Agenturou rozvojové a humanitární pomoci Olomouckého kraje, 2009. 334 s. ISBN 978-80-254-5678-1.
- MACAYA, Gabriel. Universidad de Costa Rica [online]. 19 září 2007 [cit. 2010-02-26]. Financiamiento de la Educación Superior. Dostupné z WWW: <http://www.amschool.edu.sv/mined/LAm%20Models/mae.pdf>>.
- Ministerio de comercio exterior de Costa Rica . Apertura de negociaciones de Tratados de Libre Comercio con China y Singapur. COMEX [online]. 15.května 2009, 1, [cit. 2010-03-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.comex.go.cr/acuerdos/China/Presentaciones/2009-05-15%20Academia%20Centroamericana.pdf>>.

- Ministerio de comercio exterior de Costa Rica : Tratado de Libre Comercio [online]. 2007 [cit. 2010-03-13]. COMEX . Dostupné z WWW: <<http://www.comex.go.cr/acuerdos/China/Paginas/default.aspx>>.
- Ministério de Educación Pública de Costa Rica [online]. 7. 4. 2007 [cit. 2010-05-01]. Ley fundamental de Educación. Dostupné z WWW: <<http://biografias.bcn.cl/alegislativo/pdf/cat/lex/4970-04/600.pdf>>.
- Ministério de Educación Pública, Centro de Información [online]. 2007 [cit. 2010-05-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.mep.go.cr/Financiero/CInformacion.aspx>>.
- Ministério de Educación Pública, Direcciones Académicas [online]. 2007 [cit. 2010-02-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.mep.go.cr/direccionesacademicas/index.aspx>>.
- Ministério de Educación Pública, Direcciones regionales de Educación [online]. 2007 [cit. 2010-02-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.mep.go.cr/direccionesregionales/index.aspx>>.
- Ministério de Educación Pública, Instituciones Parauniversitarias [online]. 2010 [cit. 2010-07-19]. Dostupný z WWW: <http://www.mep.go.cr/downloads/Instituciones_Parauniversitarias_Actualizado.pdf>
- Ministério de Educación Pública, Política Educativa [online]. 2007 [cit. 2010-07-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.mep.go.cr/acercadelmep/politicaeducativa.aspx>>.
- Ministério de Educación Pública, Proyectos y programas [online]. 2009 [cit. 2010-08-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.mep.go.cr/ProyectosProgramas/index.aspx>>.
- Mistry of Fereing Affairs of Japan. Japan's ODA: Costa Rica [online]. 2009 [cit. 2010-08-03]. Dostupné z WWW: <http://www.mofa.go.jp/policy/oda/data/pdfs/costa_rica.pdf>.
- NÁDVORNÍK, Ondřej; VOLFOVÁ, Andrea. Globální rozvojové vzdělávání. Praha: Varianty, Člověk v tísní, 2004. 321 s. ISBN 80-903510-0-X.

- NAPOLEON Adebola Bryant, Jr.; et. Al.: Science – Earth Science: Units C and D, Harcourt School Publishers, ISBN 0-15-343565-8
- NEZVALOVÁ, Danuše. Konstrukivismus a jeho aplikace v integrovaném pojetí přírodovědného vzdělávání: Úvodní studie. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olmouci, 2006. 115 s. ISBN 80-244-1258-6.
- OECD. Development Report 2010 [online]. 2010 [cit. 2010-08-03]. Dostupné z WWW:
<http://www.oecd.org/document/62/0,3343,en_2649_33721_42195902_1_1_1_1,00.html#Stats_annex>.
- PETTY, Geoffrey. Moderní vyučování. Praha: Portál, 2006. 380 s. ISBN 80-7367-172-7.
- Projekt Varianty, Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy. Praha: Společnost Člověk v tísní, 2002. 518 s. ISBN 80-7106-614-1
- PRŮCHA, Jan. Moderní pedagogika. 3. Praha: Portál, 2002. 481 s. ISBN 80-7367-047-X
- PRŮCHA, Jan. Přehled pedagogiky. Praha: Portál, 2000. 272 s. ISBN 80-7178-399-4
- PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. Pedagogický slovní. 4., aktualizované vydání. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.
- ROKERS, Paradise . The Costa Rican educational system is herald as one of the most outstanding systems in the world. PR Log - Global Press Release Distribution [online]. 14. září 2007, 24857, [cit. 2010-05-01]. Dostupný z WWW:
<<http://www.prlog.org/10030157-the-costa-rican-educational-system-is-herald-as-one-of-the-most-outstanding-systems-in-the-world.html>>.
- Sistema de informacion de tendencias educativas en america latina [online]. 2004-2009 [cit. 2010-03-20]. SITEAL. Dostupné z WWW: <<http://www.siteal.iipe-oei.org/>>.
- Sistemas Educativos Nacionales – Costa Rica [online]. 2006 [cit. 2010-03-02]. Organización de Estados Iberoamericanos. Dostupné z WWW:
<<http://www.oei.es/quipu/costarica/>>.
- SITNÁ, Dagmar. Metody aktivního vyučování. Praha: Portál, 2009. 152 s. ISBN 978-80-7367-246-1.

- STARY Karel: Efektivní výukové strategie, Disertační práce, Praha: PeaDF UK, 2006
- STOUGH, Laura M. Teaching Special Education in Costa Rica. Teaching Exceptional Children [online]. 2002, Vol. 34 Issue 5, p34, 6p, [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW:
<<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=6873204&site=ehost-live>>. ISSN 00400599.
- SWOMBLY, Susane. Curricular reform and the changing social role of public higher education in Costa Rica. Academic Search Complete [online]. 1998, [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW:
<<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=9712076035&site=ehost-live>>. ISSN 00181560
- The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank. Hacia una mayor eficiencia en el gasto [online]. 2009 [cit. 2010-05-08]. Costa Rica, Informe sobre el Gasto Público. Dostupné z WWW:
<http://siteresources.worldbank.org/INTCOSTARICAINSPANISH/Resources/CR_PERR_Final_Espanol.pdf>.
- The World Factbook : Nicaragua [online]. 2010 [cit. 2010-03-13]. Central Intelligence agency. Dostupné z WWW:
<<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/nu.html>>. ISSN 1553-8133.
- The World Factbook: Costa Rica [online]. 2010 [cit. 2010-03-13]. Central Intelligence agency. Dostupné z WWW: <
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cs.html>>.
- Tourism - pagina oficial de gobierno [online]. 1996-2010 [cit. 2010-04-17]. Costa Rica. Dostupné z WWW: <<http://www.tourism.co.cr/>>.
- TUNKROVÁ, Žaneta. Inovativní vyučovací metody ve výtvarné výchově. Brno, 2008. 39 s. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita, Pedagogická fakulta. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/189677/pdf_b/BAKALARKAORG.pdf>.
- Turismo sostenible [online]. 02/04/2010 [cit. 2010-03-13]. Certificación para la Sostanabilidad de Túristika. Dostupné z WWW: <<http://www.turismo-sostenible.co.cr/grafico/costarica.gif>>.

- UNESCO - Ministerio de Educación Pública. UNESCO [online]. 2009. UNESCO, 2008, 2010 [cit. 2010-03-03]. International Bureau of Education. Dostupné z WWW: <http://www.ibe.unesco.org/International/ICE47/English/Natreps/reports/costarica_en.pdf>.
- UNESCO [online]. 1995-2010 [cit. 2010-03-20]. International bureau de education. Dostupné z WWW: <<http://www.ibe.unesco.org/en/access-by-country/latin-america-and-the-caribbean/costa-rica.html?type=>>>.
- UNESCO-IBE. Costa Rica. WDE - World Data on Education [online]. 2006/07, 6th edition, 1, [cit. 2010-04-03]. Dostupný z WWW <<http://www.unesco.org/new/en/unesco/worldwide/unesco-regions/latin-america-and-the-caribbean/costa-rica/>>.
- Universidad Earth, [online]. 2009 [cit. 2010-07-09], Asistencia Financiera. Dostupné z WWW: <http://www.earth.ac.cr/adm_asistencia.php>.
- U.S. Embassy Costa Rica. Counter-Narcotics Maritime Agreement [online]. december 1998 [cit. 2010-08-04]. Fact Sheet on the U.S.-Costa Rica . Dostupné z WWW: <<http://sanjose.usembassy.gov/maritfact.html>>.
- VALIŠOVÁ, Alena; KASÍKOVÁ, Hana a kol. Pedagogika pro učitele. Praha: Grada, 2007. 402 s. ISBN 978-80-237-1734-0.

11. SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 – Mapa Kostariky.....	14
Obrázek 2 – Regionální struktura kostarického exportu.....	16
Obrázek 3 – Administrativní rozdělení Kostariky na provincie.....	18
Obrázek 4 – Nejvyšší dosažené vzdělání u kostarické populace starší 5 let.....	30
Obrázek 5 – Počet mužů a žen s vysokoškolským vzděláním.....	32
Obrázek 6 – Schéma kostarického školského systému.....	33
Obrázek 7 – Výdaje Kostariky na školství.....	35
Obrázek 8 - Výše ODA přijímané Kostarikou.....	46
Obrázek 9 – Budova a interiér školy Carlos Chacon Chavaria v Mercedes.....	50
Obrázek 10 – workshop s názvem „Recyklace“.....	56
Obrázek 11 - Ukázka workshopu Podzim z metodiky „Střídání ročních období“	67

Autorka všech fotografií použitých v diplomové práci je Eva Málková.

12. SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – Vývoj počtu zapsaných žáků do škol v průběhu let 2002-2006.....	25
Tabulka 2 – Počet a druh školských zařízení v Kostarice v roce 2006.....	27
Tabulka 3 – Počet vysokých škol v Kostarice.....	30

13. SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Metodika „Střídání ročních období“	90
Příloha 2 – Fotografie z kostarických škol a z realizace workshopů.....	111
Příloha 3 – Potvrzení o realizaci projektu.....	113

Příloha č. 1

Methodology of workshop

CHANGING OF THE SEASONS

PILOT SCHOOLS

- Centro Educativo Bilingue del Caribe – Campus EARTH, Guácimo, Costa Rica
- Escuela Carlos Chacon Chavarria, Comunidad las Mercedes, Guácimo, Costa Rica

Primary school

SPRING

🕒 Time: 75 - 80 minutes

Methods used in the following activities

- group work
- discussion
- creative work
- brainstorming

1) Introduction of speakers

🕒 Time: 5 minutes

- *Make of name tags with names of children and speakers*
- *Explain to children what the workshop will be about...*

2) What is the meaning of the word "season"?

🕒 Time: 15 minutes

Activity 1

- Ask the children what does the word "season" means. If they don't know the answers, you could read them the text bellow.

QUESTIONS

- What is season?
- How many seasons are there in a year in countries like USA, Canada and in Europe also?
- What do we call the four seasons?

BACKGROUND

There are some countries in the world where the seasons are changing, for example in the USA, Canada and in Europe too. Changing of the seasons...A season is a time of year that determines the change in climate. A year has four seasons. The seasons are spring, summer, fall and winter. They form a pattern. After every winter comes spring.

Activity 2

✂ You should prepare

- Circle with four parts – SPRING, SUMMER, FALL and WINTER indicating the months that pertain to that season. (see picture 1)

Ask the children in which month they were born and write their names in this month. It helps repeat the names of the months in the year.

picture 1

3) Brainstorming SPRING

🕒 Time: 10 – 15 minutes

- Ask the children what they imagine when you say SPRING. They can say only one word. Write these words on the whiteboard.

USEFUL INFORMATION FOR SPEAKERS

QUESTIONS

- Tell me, what came to your mind when you hear the word SPRING?
- What do trees look like in the spring?
- What happens to many plants in the spring?
- What animals we can observe during the spring time?

ANSWERS

In spring

- Many plants begin to grow.
- Many animals have their young.
- The trees begin to flower, bloom and flourish.

BACKGROUND

Many plants begin to grow in spring. They get more warmth, light and it's rainy. Plants may grow new leaves and flowers. Spring is a good time for many animals to have their young. New plants are food for the young, as like as the insects. Many young animals are born. Others hatch from eggs. It is easy for them all to find food. People often plant vegetables and fruits in their gardens because it is a good time for plants to grow.

VOCABULARY

To flower (florece), to bloom, to flourish, leaves (hojas), hatch (nacer); grow (crecer), sheep (oveja), lambs (cordero), goose (ganso), goslings (gansitos), kitten (gatito, gatillo), puppy (perrillo, cachorro), bird (pajaro, pajarillo), bee (abeja)

5) Main activity – Tree and his friends

🕒 Time: 35 minutes

✂️ You should prepare:

1. The poster spring A (*see supplement*)
2. Color paper to make nest and flowers
3. Clothes for Amanda and Jack (*see picture 2*)
4. Make the bird Luke and bee Jerry (*see picture 3*)

picture 2

picture 3

Children should apply their knowledge about spring into the poster. But first read them story about tree – text bellow.

STORY ABOUT TREE

In Europe in a village so small that you can't even find it on a map, live a tree -Cherry, who has four very good friends, Jerry the bee, Luke the bird, children Amanda and Jack. And now spring is coming and many things are going to change.

Activity 1

🕒 Time: 25 minutes

- Children could work in the groups

First group

- Color the grass, before that they will choose the color of crayon and tell to speaker why they chose this color.
- Make the nest for bird Luke from the color paper, but think about why Luke needs the nest, where Luke builds the nest

Second group

- Make the flowers of the tree from the color paper...
- What color will have the flowers of the tree?
- What does Jerry the bee like to eat?

Activity 2 - Clothes for Jack and Amanda

🕒 Time: 10 minutes

Children should choose clothes for Jack and Amanda, before that they should discuss about weather and temperature in the spring.

BACKGROUND

Spring has more hours and daylight than winter. The weather is warmer and mostly sunny, but it may be very rainy. The temperatures are around 55 and 60° F

- What do Jack and Amanda wear in the spring?

6) Reflection

🕒 Time: 10 minutes

- *Reflection should be a time of summary and conclusion of the whole workshop*

USEFUL QUESTIONS

- How many seasons are there in a year in Canada, the USA, and Europe?
- What do we call the four seasons?
- What do trees look like in the spring?
- What happens to many plants in the spring?
- What animals can we observe in nature?
-

SUMMER

🕒 Time: 75 - 80 minutes

Methods used in the following activities

- group work
- discussion
- creative work
- brainstorming

1) Introduction of speakers

🕒 Time: 5 minutes

- *Make of name tags with names of children and speakers.*

- *Explain to children what the workshop will be about...*

2) Ice-breaker - puzzle

🕒 Time: 15 minutes

✂️ You should prepare:

Circle with 4 parts – SPRING, SUMMER, FALL and WINTER indicating the months that pertain to that season and cut it into 4 parts (see picture 4)

picture 4

Children should cooperate and put together four pieces of this picture.

Children should take time to learn how many seasons we have, the names of seasons, and which months belong to spring, summer, fall, winter.

QUESTIONS

- What season follows spring?
- How many seasons are there in a year?
- What do we call the four seasons?

BACKGROUND

There are some countries in the world where the seasons are changing, for example in the USA, Canada and in Europe too. Changing of the seasons...A season is a time of year that determines the change in climate. A year has four seasons. The seasons are spring, summer, fall and winter. They form a pattern. After every winter comes spring.

3) Brainstorming SUMMER

🕒 Time: 10 minutes

- Ask the children what they imagine when you say SUMMER. They can say only one word. Write these words on the whiteboard.

USEFUL INFORMATION FOR SPEAKERS

QUESTIONS

- What comes to your mind when you hear the word SUMMER?
- What happens to plants in the summer?
- What can people do in the summer?
- How can plants change in the summer?

BACKGROUND

Summer is the season after spring. Like spring, it has many hours of daylight. Summer weather can be hot. People wear light clothes. Some places may have thunderstorms. Summer weather helps many plants grow. Plants grow more in the summer. They also grow leaves and fruits. The leaves and fruits provide food for other living things, such as insects and other animals. Leaves may also provide shelter for some animals. The people usually have holidays and they spend a lot of time near the sea or lake.

VOCABULARY

To flower (florecer), to bloom, to flourish, leaves (hojas), grow (crecer), bee (abeja), thunderstorms (tormenta), lightning (relampago), thunder (trueno), rainstorm, cloud (nube), sun (sol), rain (lluvia), weather (tiempo), draw (dibujar)

5) Main activity – Tree and his friends

🕒 Time: 35 minutes

✂️ You should prepare:

1. The poster summer A (*see supplement*)
2. Color paper to make cherries and leaves
3. Make the bird Luke and bee Jerry with her baby (*see picture 5*)
4. Make the weather symbols: ☀️, ☁️, ☔, 🌧️, 🌨️, 🌩️ (*see picture 6*)

picture 5

picture 6

Children should apply their knowledge about summer into the poster summer A (see supplement).

Activity 1

🕒 Time: 20 minutes

- Children could work in the groups

Children should:

- color the grass, before choose the color of crayon and tell to speaker why they chose this color.
- make the cherries and leaves from the color paper and stick it on the poster
- draw the flowers
- draw the leaves of the cherry tree (or make it from the color paper), but think about the color of the leaves.
- draw the clothes for Amanda and Jack

Activity 2 - Weather in the summer

🕒 Time: 5 minutes

What is summer weather like?

Children should choose the weather symbols, which characterize summer weather and stick it in the poster.

Activity 3 - Luke and Jerill

🕒 Time: 10 minutes

You should talk about bird Luke, bee Jerill and their youngsters.

- What do the young of Luke and Jerill eat?
- Where do they live?
- Do they still need the help of their parents?

BACKGROUND

The summer is the time when the young of animals are growing, but they still need the help of their parents to usually bring them food. But in the end of the summer the young become independent. They can live without their parents

6) Reflection

🕒 Time: 10 minutes

- Reflection should be a time of summary and conclusion of the whole workshop.

USEFUL QUESTIONS

- How many seasons are there in a year in Canada, the USA, and Europe?
- What do we call the four seasons?
- How do the plants change in the summer?
- What is summer?
- How can you tell it is summer?
- Why do people wear light clothing during the summer?
- What is summer weather like?
- What happens to plants in the summer? Why?

FALL (autumn)

🕒 Time: 75 - 80 minutes

Methods used in the following activities activity

- group work
- discussion
- creative work

- brainstorming

1) Introduction

🕒 Time: 5 minutes

- Make of name tags with names of children and speaker.
- Explain to children what the workshop will be about.

2) Ice-breaker - puzzle

🕒 Time: 10 minutes

✂️ You should prepare:

Circle with 12 parts – which could represent the year with 12 months, cut it into 12 pieces. Each month has own color due to season (winter – blue: December – March, spring – green: March – June, summer – yellow: June – September, fall – brown, orange: September - December). One circle is for 8-10 children (see picture 7)

picture 7

Children should cooperate and put together 12 pieces of this picture. Children should take time to learn how many seasons we have, the names of months, and which months belong to the spring, summer, fall, winter.

(For upper grades – keep this picture black and white and it will be more difficult for children to put these parts together)

3) Brainstorming FALL

🕒 Time: 10 – 15 minutes

- Ask the children what they imagine when you say FALL. They can say only one word. Write these words on the whiteboard.

USEFUL INFORMATIONS FOR SPEAKERS

QUESTIONS

- What comes to your mind when you hear the word FALL?
- Tell me, what can you imagine if I say FALL?
- What season follows summer?
- What happens to plants in the fall? Why?
- How can you tell it is fall?
- Why do people wear heavier clothes in the fall?
- How do most trees change in the fall? – Their leaves change color.

BACKGROUND

Fall is the season after summer. It has fewer hours of daylight than summer. The temperature gets cooler. People wear heavier clothes. In many places, leaves change color and fall from the trees. This happens because they do not get as much daylight as in summer. Some fruits get ripe in the fall and then they are ready to be picked and eaten. Apples get ripe in the fall. People pick the apples and make them into foods to eat all year round.

VOCABULARY

Fall, autumn (otoño), get ripe (madurar), leaves (hojas), apple (manzana), pear (pera), plum (ciruela) grow (crecer), geese (gansos), swallow (galondrina), squirrel (ardilla)

5) Main activity – Tree and his friends

🕒 Time: 35 minutes

You should prepare:

5. The poster Fall A (*see supplement*)
6. Temperas, brushes, leaves from the real tree
7. Cards with the pictures of fruits and mushrooms (*see picture 8*)
8. Make the bird Luke, his friend a swallow named Amy and bee Jerry (*see picture 9*)

picture 8

picture 9

Children should apply their knowledge about fall into the poster. (see supplement).

Activity 1

🕒 Time: 15 minutes

- Children could work in the groups

- Color the grass, before that they will choose the color of crayon and tell to speaker why they chose this color.
- Make the leaves – put the tempera in the real leaves and press it in to the poster (see poster Fall B)
-

Activity 2 – Fruits

🕒 Time: 10 minutes

Show to children the cards with fruits and ask them which of the fruits get ripe in the fall. (see picture 8) Then, they could stick these cards into the baskets of Amanda and Jack.

Activity 3 - Animals in Fall

🕒 Time: 10 minutes

You should talk with the children about bee Jerry, bird Luke and his friend a swallow named Amy, who is leaving her home.

- How are animals getting ready for cooler temperatures? Luke, Amy, Jerry?
- Why do some animals store food in the fall?
- Why do some animals migrate in the fall?

BACKGROUND

As the air gets cooler, food may be harder for animals to find. Some animals store food to eat later. Others migrate or move to new places to find food. Some birds travel to a warmer place. Scientists use the word MIGRATE to describe this travel. Some animals store food in the fall because food is harder to find when the air gets cooler and when plants die or lose their leaves and fruit for example, squirrels – hide nuts.

6) Reflection

🕒 Time: 10 minutes

-Reflection should be a time of summary and conclusion of the whole workshop

USEFUL QUESTIONS

- How many seasons are there in a year in Canada, the USA, and Europe?
- What do we call the four seasons?
- What words would you use to describe fall weather? cool, breezy
- What comes to your mind when you hear the word FALL?
- Tell me, what can you imagine if I say FALL?
- What season follows summer?
- What happens to plants in the fall? Why?
- How can you tell it is fall?
- Why do people wear heavier clothes in the fall?
- How do most trees change in the fall? – Their leaves change color.

WINTER

🕒 Time: 75 - 80 minutes

Methods used in the following activities

- group work
- discussion
- creative work

1) Introduction

🕒 Time: 5 minutes

- Make of name tags with names of children and speakers.

- Explain to children what the workshop will be about.

2) Ice-breaker

🕒 Time: 15 minutes

✂️ You should prepare

- cards with the pictures (see picture 10)

CARDS

SPRING	SUMMER	FALL	WINTER
Leaves – light green	Leaves – dark green	Leaves – red, orange	Weather symbol for snowing
Tulip	Cherries	Apple, plum, etc.	Christmas tree
Blooming tree	Summer clothes	Migrating birds	Winter clothes
Young	Holiday	Basket with fruits	Skiing, ice-skating, etc.

Put the cards on the floor, mix (see picture 11,) and give them to the children. They should classify the cards into the different seasons.

picture 10

picture 11

3) Brainstorming WINTER

🕒 Time: 10 – 15 minutes

- Ask the children what they imagine when you say WINTER. They can say only one word. Write these words on the whiteboard.

USEFUL INFORMATION FOR SPEAKERS

QUESTIONS

- Tell me, what comes to your mind when you hear the word WINTER?
- What season follows fall?
- What happens to plants in the winter? Why?
- What happens to animal in the winter? Why?
- How does the air temperature change? It gets colder.
- What do people do to have fun outdoors?
- How would you describe the winter weather?

BACKGROUND

When you think of winter you probably think of cold, snow and ice. You may also think of winter holidays like Christmas. Winter is also the time when daylight ends earlier and each day is dark longer than it is light.

Winter is the season after fall. Winter has fewer hours of daylight. In some places, the air is cold. Snow may fall. People in these places wear very heavy clothes. In other places, the air may just get cooler. Many plants have no leaves in winter. Other plants stay green. Some plants rest. They do not grow until it gets warm again. Other plants die.

VOCABULARY

snow (nieve, nevar), snowman (hombre de nieve), christmas (navidad); frost (hielo), freeze (helar), plant (planta), skiing (esquiar), skate (patinar), feed (dar de comer), feeder (comedero), bird (pajaro, pajarillo), bee (abeja), draw (dibujar), crayon (lapiz de color), stick (pegar), cotton (algodón), swallow (golondrina), Christmas Eve, present (regalo), picture (imagen), mitten (guante), muffler (bufanda), cap (gorra)

5) Main activity – Tree and his friends

🕒 Time: 25 minutes

✂️ You should prepare:

5. The poster winter A (*see supplement*)
6. Cotton for snow
7. Make the bird Luke (*see picture 12*)

picture 12

picture 13

Children should apply their knowledge about winter into the poster (see supplement).

Activity 1

🕒 Time: 25 minutes

- *Children could work in the groups*

- Make the snow from the cotton and then stick these pieces of cotton in the branches of tree Cherri. The pieces of cotton should represent the snow.
- Make the snow flakes (*see picture 13*)
- Draw the symbols of weather for winter
- Talk about winter sports.
- Talk about Christmas

Activity 2 – Animals in the winter

🕒 Time: 10 minutes

- Why do some animals sleep through the winter?
- How do squirrels find food when deep snow covers the ground?
- Where is the swallow named Amy now? Why?
- How does bird Luke find food? Who helps him and how?
- What does the bee Jerry do?

BACKGROUND

Food can be hard to find in winter. Some animals eat food that they stored in fall. Others sleep until spring. These animals do not eat or drink during the sleeping (hibernation). Other animals eat the food they stored during the fall. Some birds migrate in south during the fall for example swallows and geese. Others stay for winter and people help them survive by feeding them. Most people have feeder for the birds in their gardens. It is hard for animals to find food in the winter because some plants die or stop growing. Snow may also cover the plants.

Activity 3 – special work (or homework)

✂️ You should prepare:

- Print the pictures of the snowman (*see supplement*)

If you have time, you can give the children the pictures of the snowman and they can color it in.

6) Reflection

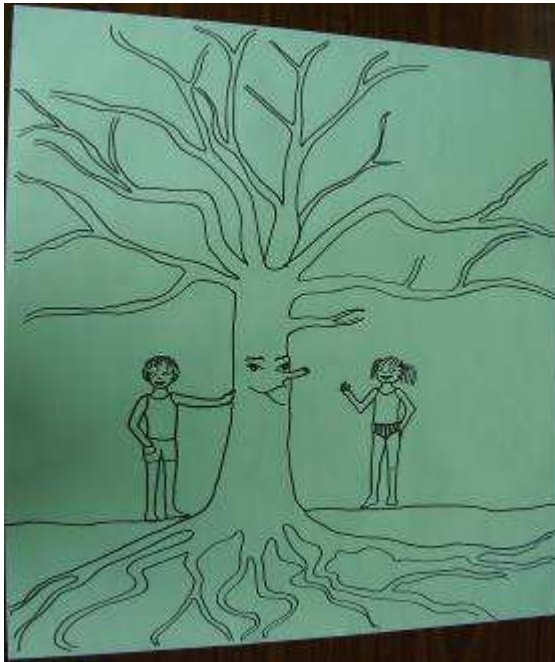
🕒 Time: 10 minutes

- *Reflection should be a time for summary and conclusion of whole workshop*

USEFUL QUESTIONS

- How many seasons are there in a year in Canada, the USA and Europe?
- What do we call the four seasons?
- What do trees look like in the winter?
- What happens to many plants in the winter?
- What animals can we observe in nature?

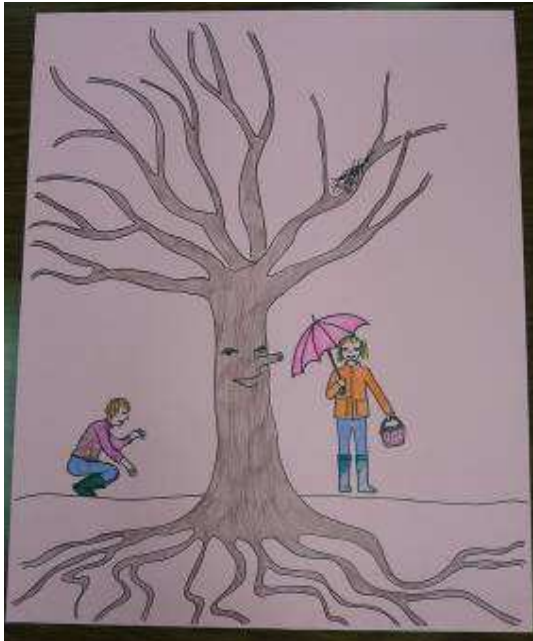
SUPPLEMENT

Poster Spring A and output of workshop spring - poster Spring B

Poster Summer A and output of workshop summer - poster Summer B

Poster Fall A and output of workshop fall - poster Fall B

Poster Winter A and output of workshop winter - poster Winter B

Pictures – workshop winter

AUTHORS

Eva Málková (Czech Republic) - with help of Adéla Hamplová (Czech Republic), Gaspari Davincé Cordova (Belize), Jocelyn Ruiz (USA), José Antonio Domínguez Sánchez (México)

SOURCES

- Napoleon Adebola Bryant, Jr.; et. Al.: *Science – Earth Science: Units C and D*, Harcourt School Publishers, ISBN 0-15-343565-8
- *Lesson Plans: Xpeditions* [online]. National Geographic Society, 1998-2008 [cit. 2008-10-05]. Available from WWW: <<http://www.nationalgeographic.com/xpeditions/lessons/>>.
- *Instructor Web: Teaching recourses* [online]. 2002-2008 [cit. 2008-10-22]. Available from WWW: <<http://www.instructorweb.com/>>.
- *A Fun Educational Website: for teachers and Kids* [online]. 1999-2008 [cit. 2008-10-22]. Available from WWW: <<http://www.apples4theteacher.com/coloring-pages/winter/>>.

Příloha č. 2

Fotografie z realizace workshopů v Karibském vzdělávacím centru

Ve škole Carllose Chacona Chavarrii, v obci Mercedes

Fotografie z různých škol

Státní primární škola v obci La Josefina – venkovská škola – malotřídka

Státní primární škola ve městě Guápiles

Státní primární škola v obci Mercedes a soukromá primární škola – Karibské vzdělávací centrum

CENTRO EDUCATIVO BILINGÜE DEL CARIBE - Sede EARTH
Teléfonos: 2 713-0044 (Ext. 2450) - Fax: 2 713-0415 (Ext. 2459)
Apdo. 565-7300 E- Mail CaribbeanCollege@earth.ac.cr

SEDE EARTH
To whom It May Concern

*I am writing this letter on behalf of EVA
MÁLKOVÁ, identification number 8462052984 to
certify that she has been doing her internship in our
school from September 17th to November 20th, 2008.
She has shown lots of interest and has been dedicated
to her work with our students.*

*If you have any question about this certification
please do not hesitate to call.*

Sincerely yours,

Bach. Gezina Leyer Torres
Principal

Las Mercedes de Guácimo, November the 18th 2008

To whom it may concern:

This is to certify that Eva Málková made internship at EARTH University, Guácimo, Limón, Costa Rica from 9th September – 21st November 2008.

During her internship Eva worked on her own project. She prepared a series of workshops called Changing of the seasons, which were focused on explaining the differences between four seasons of the year to the children in primary schools. Eva held these workshops in two primary schools:

- Centro Educativo Bilingüe del Caribe – Campus EARTH - Guácimo: teaching the English language.
- Escuela Carlos Chacon Chavarria, Comunidad las Mercedes, Guácimo, Limón: teaching the Spanish language.

The main objective of the project was to introduce the modern European Interactive methods. Each workshop usually took about 70 minutes and it used methods such as mind maps, brainstorming, critical thinking, group work, cooperative activities and discussions.

Besides this, Eva attended a Community experience course.

Yours faithfully,

Carlos Augusto Montoya Alvarez

